

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра географії та менеджменту туризму**

**РОЗРОБКА ТЕМАТИЧНОГО ЕКСКУРСІЙНОГО
ТРАНСКОРДОННОГО ТУРУ «ШТЕФАН III ВЕЛИКИЙ: КУЛЬТУРНЕ
ТА ІСТОРИЧНЕ НАДБАННЯ»**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Здобувача II курсу, 620 групи

Чобан Надії Іванівни

Науковий керівник:
канд. біол. наук, доц.,

Андрусак Наталя Степанівна

До захисту допущено:

На засіданні кафедри

Протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____

д.геогр.наук, доц. Король О.Д

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Чобан Надія Іванівна. «Розробка тематичного екскурсійного транскордонного туру «Штефан III Великий: культурне та історичне надбання»». Дипломна робота освітнього рівня – магістр. Спеціальність – 242 Туризм. – Чернівці, 2023.

Магістерська робота присвячена розробці тематичного екскурсійного транскордонного туру. Для досягнення поставленої мети в першому розділі було здійснено теоретико-методологічний аналіз дослідження тематичних екскурсійних турів. Розглянуто поняття та види тематичних екскурсій та турів та методику розробки тематичних екскурсійних турів.

У другому розділі було проаналізовано території Чернівецької області та Румунії (Сучавський повіт) на наявність об'єктів транскордонного екскурсійного туризму. Описано екскурсійних потенціал та проведено аналіз наявних тематичних екскурсійних турів досліджених територій.

В результаті, у третьому розділі було розроблено тур «Штефан III Великий: культурне та історичне надбання». Для цього була розроблена програма туру, створені картосхеми туристичного маршруту, складені паспорти об'єктів туру, текст супроводжуючого та калькуляція туру.

Отже, ключовою особою туру став Штефан III Великий, і туристи будуть мати змогу, відвідати об'єкти, що з ним пов'язані. Маршрут туру проходитиме територіями двох держав, історичним регіоном – Буковиною.

Ключові слова: екскурсія, тур, тематичний тур, екскурсійний потенціал, розробка туру.

ABSTRACT

Nadiia Ivanivna Choban. "Development of the thematic excursion cross-border tour "Stephen III the Great: cultural and historical heritage"". Thesis of the educational level - master's degree. Specialty - 242 Tourism. - Chernivtsi, 2023.

The master's thesis is devoted to the development of a thematic cross-border excursion tour. To achieve the set goal, the first section includes a theoretical and methodological analysis of the research on thematic excursion tours. Concepts and types of thematic excursions and tours, as well as the methodology for developing thematic excursion tours, considered.

In the second section, the territories of Chernivtsi region and Romania (Suceava County) analyzed for the presence of objects for cross-border excursion tourism. The excursion potential described, and an analysis of the existing thematic excursion tours in the researched territories conducted.

As a result, in the third section, the tour "Stephen III the Great: Cultural and Historical Heritage" was developed. For this purpose, a tour program created, tourist route maps were developed, and passports for tour objects compiled and accompanying text and tour calculations made.

Thus, the key figure of the tour is Stephen III the Great, and tourists will have the opportunity to visit objects associated with him. The tour route will pass through the territories of two states and the historical region – Bukovina.

Keywords: excursion, tour, thematic tour, excursion potential, tour development.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Н. І. Чобан

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	9
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМАТИЧНИХ ЕКСКУРСІЙНИХ ТУРІВ	9
1.1 Поняття та види тематичних екскурсій та турів.	9
1.2. Методика розробки тематичних екскурсійних турів.....	25
Висновки до розділу:	33
РОЗДІЛ 2	34
АНАЛІЗ ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА РУМУНІЇ (СУЧАВСЬКИЙ ПОВІТ), ЯК ОБ’ЄКТІВ ТРАНСКОРДОННОГО ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ.	34
2.1. Екскурсійний потенціал Чернівецької області.	34
2.2. Екскурсійний потенціал Румунії (Сучавський повіт).	38
2.3. Тематичні екскурсійні тури в Чернівецькій області та Румунії.	41
Висновки до розділу:	43
РОЗДІЛ 3	45
РОЗРОБКА ТУРУ: «ШТЕФАН III ВЕЛИКИЙ: КУЛЬТУРНЕ ТА ІСТОРИЧНЕ НАДБАННЯ»	45
3.1 Програма туру	45
3.2 Картосхема маршруту.	46
3.3 Схема туристичного маршруту.....	47
3.4 Паспорти об’єктів.	48
3.5 Текст супроводжуючого.	54
3.6 Калькуляція туру.	63
Висновки до розділу:	63
ВИСНОВКИ:	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:	66

ВСТУП

«Буковина – історико-географічний регіон, розташований на українсько-румунському етнографічному прикордонні, між середньою течією Дністра та головним Карпатським хребтом у долинах верхньої течії Пруту та Сірету. Нині ця територія входить до складу України (Північна Буковина) та Румунії (Південна Буковина)» [6].

Територія заселена різноманітними народами та етнічними групами, включаючи українців та румунів. У 10 столітті вона увійшла до складу Київської Русі та була населена як українцями, так і печенігами. Починаючи з палеоліту, регіон характеризувався невеликою кількістю мешканців.

В підсумку, під впливом культури Київської Русі цей регіон пережив розцвіт під час раннього середньовіччя. У XIV столітті, за часів Золотої Орди, Буковина увійшла до складу Молдови під угорським сюзеренітетом, що означає, була під контролем середньовічного Угорського королівства. Це територіальне перетворення привело до прибуття колоністів із прилеглого Марамурешу, таких як влахи, трансільванські сакси і угорці.

Незначна, але впливова громада трансільванських саксів у середньовіччі стала домінуючою як соціально, так і економічно в містах, що сформувалися на високих гірських теренах Молдавського князівства, таких як Сучава чи Кимпулунг-Молдовенеску, де існувало магдебурзьке право. Також в регіоні оселилися тевтонські лицарі, на початку XIII ст., які звели фортецю на високому пагорбі біля річки Сірет.

Від 1775 до 1918 року регіон, який став відомий як Буковина, перебував під адміністративним управлінням Габсбурзької монархії, Австрійської імперії та Австро-Угорської імперії.

Північна частина Буковини була приєднана до Радянського Союзу в 1940 р., коли було порушено «пакт Молотова-Ріббентропа», що був домовленістю про ненапад між Радянським Союзом і Німеччиною. В 1941 р., після нападу на Радянський Союз ця територія тимчасово повертається під

контроль Румунії, яка була союзницею Німеччини, але у 1944 році знов-таки була захоплена радянською армією [1].

Буковина займає територію площею 10 442 км². Румунська (ще відома як Південна) Буковина розташована на північний схід від центру Румунії та є частиною Сучавського повіту (разом із трійкою населених пунктів у повіті Ботошані), у той час як Українська (Північна) Буковина знаходиться у західній частині України і належить до Чернівецької області [1].

Метою магістерської роботи є створення транскордонного екскурсійного туру територією України (Чернівецька область) та Румунії (Сучавський повіт).

Для того, щоб досягнути поставленої мети, поставлені такі *завдання*:

- провести аналіз дослідження тематичних екскурсійних турів - поняття та методики їх розробки;
- дослідити наявні туристичні об'єкти на території Чернівецької області та Румунії;
- проаналізувати наявні тематичні екскурсійні тури в Чернівецькій області та Румунії;
- розробка транскордонного екскурсійного туру по Чернівецькій області та Сучавському повіту.

Об'єктом дослідження є території України (Чернівецька область) та Румунії (Сучавський повіт).

Предметом дослідження є наявний туристичний потенціал досліджуваних територій, на основі якого, буде створений транскордонний екскурсійний тур.

Методи дослідження. Під час написання магістерської роботи були використані наступні методи дослідження: аналізу, опису, історичний метод, метод класифікації, синтезу.

Для написання магістерської роботи використовувалися посібники, словники, статті у наукових періодичних виданнях, монографії, публікації у фахових виданнях, дані з мережі Інтернет, звіти Інтернет ресурсів.

Структура магістерської роботи. Складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМАТИЧНИХ ЕКСКУРСІЙНИХ ТУРІВ

1.1 Поняття та види тематичних екскурсій та турів.

Тур є планом, за яким реалізується мета перебування особи поза її звичайним місцем проживання. Цей план розробляється, враховуючи індивідуальні побажання, та включає комплекс заходів, спрямованих на високий, якісний рівень втілення задуманих цілей. Однією з основних характеристик є зміст програми подорожі [7].

При створенні турів, туристичні оператори (надалі ТО) слідкують щоб вони мали такі ознаки:

- забезпечення комфорту;
- безпека;
- врахування ергономічних аспектів, тобто відповідність туристичного продукту фізіологічним та психологічним потребам подорожуючих;
- надання достатнього рівня послуг для задоволення потреб туриста під час подорожі та досягнення цілі подорожі;
- забезпечення конкурентоспроможності для забезпечення прибутковості роботи туристичної фірми;
- забезпечення відповідності категорії, тобто усі складові туру мають відповідати визначеному класу обслуговування [7].

Смирнов І. Г. зазначає: «Є загальноприйнята класифікація турів, тобто їх поділ на види за такими ознаками:

- 1) мотивацією: курортно-лікувальні; рекреаційні; культурно-пізнавальні; спортивні; ділові; конгресні; релігійні; етнічні;
- 2) організаційними засобами: пекідж-тур (комплексний); інклюзив-тур (індивідуальний);
- 3) формою організації: організовані; самодіяльні подорожі;
- 4) кількістю учасників: групові; індивідуальні;
- 5) сезонністю: цілорічні; сезонні;

6) тривалістю подорожі: уїкендові (1-2 доби); короткотермінові (тиждень); середньотермінові (2-3 тижні); довготермінові (круїзні - майже півроку, рік);

7) класом обслуговування: VIP-тури; люкс-апартамент; перший клас; туристичний; кемпінг;

8) сукупністю послуг: ліжко-сніданок (B&B, Bed -f Break-fcst); напівпансіон; повний пансіон; усе включено (all inclusive); усе включено плюс;

9) схемою маршруту: лінійні; кільцеві; радіальні; комбіновані;

10) засобами пересування: транспортні; пішохідні;

11) видами транспорту: наземні (автомобільні, автобусні, залізничні); водні (річкові, морські, океанські); повітряні (авіаційні, на повітряній кулі); космічні;

12) масштабом: міжнародні; внутрішні» [18].

Король О. Д. зазначає: «Екскурсійний тур - це туристична поїздка тривалістю більше одного дня, яка передбачає екскурсійне обслуговування. Її маршрут може пролягати через різні міста чи навіть країни, де туристи ознайомлюються з визначними пам'ятками. Крім того, під час цієї поїздки надається комплекс послуг: розміщення, харчування, транспортне обслуговування, супровід гіда та ін.» [10].

«Термін «екскурсія» виник від латинського слова «excursio», що означає поїздку» [10]. Спочатку екскурсія представляла собою прогулянку з практичними цілями, такими як виїзд за межі міста для пошуку і збору лікарських трав тощо.

На сьогодні під терміном «екскурсія» розуміють такі основні риси, як орієнтованість на конкретні цілі, які передбачають відвідування певних місць, а також властивість бути невеликою та короткочасною поїздкою чи прогулянкою.

З плином часу екскурсії стають невід'ємною частиною навчання в школах. Особливо, коли учні починають вивчати свій рідний край, його природу. У даному випадку чітко проявляються основні риси екскурсії:

1. З'являється ціль – пізнання. Процес вивчення стає не лише основною метою екскурсії, але також набуває особливих рис, таких як фокусування на конкретній темі, використання візуальних засобів, іншими словами, комбінація демонстрації та розповіді.

2. Визначаються ключові учасники, а саме: учитель, що організовує процес вивчення та виступає в ролі екскурсовода, та учні, на яких і націлений даний процес. Не випадково кількість учасників екскурсійної групи дорівнює чисельності шкільного класу (15 – 30 ос.), і мінімальний час, що надається на екскурсію становить 45 хвилин.

Сучасна екскурсія представляє собою процес вивчення людиною оточуючого світу, що включає в себе особисте ознайомлення з об'єктами на їхньому місцезнаходженні. У цьому контексті огляд пам'яток здійснюється за супроводом та поясненнями екскурсовода. На екскурсії процес вивчення спрямований на виконання завдання розкриття конкретної теми. Екскурсовод демонструє глядачам свій погляд на об'єкт, виражає оцінку визначеного місця та пояснює історичний контекст події. Він дбає про те, яке враження отримають екскурсанти та наскільки вони розуміють висловлене. За допомогою своїх пояснень він направляє слухачів до потрібних висновків та оцінок, досягаючи таким чином поставленої цілі.

Таким чином, екскурсовод під час екскурсії:

- сприяє їхньому ознайомленню з об'єктами, які ілюструють тему;
- пояснює важливу інформацію про дані об'єкти;
- сприяє осмисленню подій та викликає потрібні емоції;
- сприяє розвитку вмінь власного спостереження та аналізу об'єктів під час екскурсії.

Всі види екскурсій можна класифікувати за такими критеріями:

- її зміст, тематика;
- учасники;
- локація, місцезнаходження;

- форма організації;
- спосіб переміщення [10]. (Король О.Д.).

У кожній групі є свої складові, характеристики та особливості.

О. Д. Король надає таку класифікацію екскурсій:

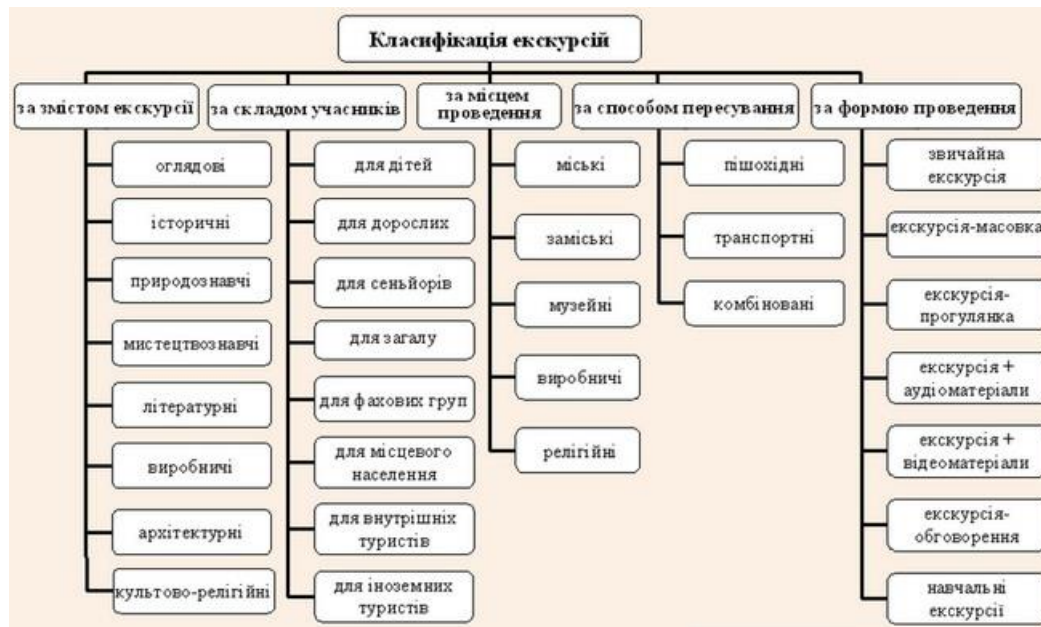

Рисунок 1. Класифікація екскурсій за Королем О. Д. [10].

«За своїм змістом екскурсії можна розділити на оглядові, яким характерна багатоплановість та тематичні» [10] О.Д.Король.

Оглядова екскурсія висвітлює кілька тематичних аспектів одночасно, охоплюючи різноманітні об'єкти, такі як історичні пам'ятки, культурні та архітектурні, також підприємства, об'єкти природи тощо. Спільною рисою цих об'єктів є те, що вони дозволяють поглибити розуміння міста або регіону в цілому. Найбільший інтерес викликають загальнооглядові екскурсії у місті, найбільше серед туристів. Кількість таких екскурсій весь час значно перевищує кількість тематичних. Це легко пояснюється, оскільки протягом короткого періоду, який, як правило, триває близько 3 годин, учасники екскурсії мають можливість отримати загальний огляд міста та побачити його основні архітектурні та культурні перлини.

Тематична екскурсія відрізняється від загальнооглядової тим, що вона фокусується на конкретній темі та охоплює об'єкти, що мають спільні риси, до прикладу, тільки пам'ятки архітектури. У випадку історичної екскурсії, то її

основою може бути одна чи кілька подій, що пов'язані одною темою, або іноді більший історичний період. У разі, якщо це екскурсія, присвячена архітектурній тематиці, то фокус вивчення може бути спрямований на найцікавіші пам'ятки архітектури, які розташовані вулицями та на площах міста, включаючи також архітектурні ансамблі.

Важливо зауважити, що тематичні екскурсії не часто існують у відокремленому вигляді. На практиці історичний матеріал може бути включений у контекст архітектурно-містобудівних тем. Усе визначається конкретними умовами екскурсії та особливостями кожного міста чи регіону.

Екскурсії за тематикою розділяються на наступні категорії:

➤ **Екскурсії історичного спрямування** призначені для вивчення історії регіону, включаючи конкретний період. Орім цього, вони ще можуть бути спрямованими на археологічні, військово-історичні, етнографічні і біографічні аспекти.

«*Археологічні екскурсії*» спрямовані на демонстрацію артефактів, виявлених під час розкопок старовинних поселень, могил, городищ та інших археологічних об'єктів. Також передбачають вивчення цих артефактів стародавньої матеріальної культури, які мають значущі відомості щодо минулого, такі як залишки будівель, господарські інструменти, зброя, предмети для культових обрядів, одяг та інші аспекти.

«*Екскурсії етнографічного спрямування*» надають можливість дослідження культури та повсякденного життя місцевого населення, включаючи відвідування спеціалізованих музеїв. Музеї під відкритим небом є найцікавішими, де відтворюють прадавнє село з будовами, що були відновлені в їхньому первинному вигляді, оточеними відповідним природним середовищем. Серед таких споруд можна відзначити селянські оселі різних соціальних верств, млини, церкву, корчму, кузню та інші.

«*Екскурсії в галузі військової історії*» включають відвідини місць, де розгорталися значущі військові події, і ще охоплюють огляд військово-інженерних споруджень, таких як фортеці, земляні вали, бастіони і т.д. У

завершення таких екскурсій також відвідуються музеї військової історії і меморіали.

➤ **Екскурсії природознавчого спрямування** особливо популярні в регіонах з незайманою природою, зокрема в гірських місцевостях. Тут основними об'єктами екскурсій є вражаючі природні утворення, такі як гірські вершини, мальовничі ущелини, хребти і водоспади. В основному, екскурсії цього типу охоплюють унікальні природні об'єкти, які знаходяться під охороною держави. Це надає їм велику популярність у сфері екологічного туризму, адже однією з основних тематик таких екскурсій є природоохоронна. Це надає їм велику популярність у сфері екологічного туризму, адже однією з основних тематик таких екскурсій є природоохоронна.

Згідно із складовими елементами неживої природи, які є об'єктами вивчення, такі тематичні екскурсії можна класифікувати за наступними напрямками:

- Ландшафтні екскурсії, які передбачають відвідування унікальних природних комплексів, національних природних парків, ландшафтів, заповідників та інших природоохоронних територій.

- Геолого-геоморфологічні екскурсії, на яких екскурсанти мають змогу побачити скелі, каньйони та розглядати незвичайні форми рельєфу, а також досліджувати печери та інші карстові утворення.

- Гідрологічні екскурсії, що спрямовані на вивчення озер, річок та їх долин; водоспади привертають найбільший інтерес.

Природознавчі екскурсії відрізняються тим, що багато об'єктів, які демонструються, знаходяться в місцях, до яких важко дійти. Шляхи та стежки в горах можуть мати значний нахил, їхній маршрут може проходити через прірви або кам'янисті урвища і т.д. З цього приводу важливо планувати маршрут, дотримуючись правил безпеки. Пішохідний етап маршруту має бути придатним для пересічної людини, не вимагати спеціальної підготовки, особливого спорядження або ж взуття. Дана особливість призводить до того,

що багато природознавчих екскурсій стають сезонними і залежать від погодних умов.

➤ **Екскурсії мистецтвознавчого спектру** спрямовані на дослідження видатних творів мистецтва та вивчення біографій та творчості визначних митців. Цей вид екскурсій поділяється на три основні групи.

– *«Музично-історичні екскурсії»* - учасники мають змогу познайомитися з історією певних концертних установ, до прикладу філармоній, та високими досягненнями у сфері сценічного мистецтва.

– *«Екскурсії в області образотворчого мистецтва»* включають відвідування художніх музеїв, картинних галерей, виставок із живопису, скульптури та графіки. В монументально-скульптурних екскурсія, об'єктами є монументи та пам'ятники, і проводяться вони на площах та вулицях міста. Крім того, на цих екскурсіях може бути розглянуте життя і творчість видатних художників та скульпторів.

– *«Театрально-кінематографічні екскурсії»* організовуються в кіностудіях та театрах, де учасники екскурсії ознайомлюються із творчою діяльністю колективів «за лаштунками». Після закінчення екскурсії рекомендується провести перегляд вистави або ж кінофільму, а також можна організувати творчу зустріч з самими акторами та режисерами.

➤ **Екскурсії, присвячені літературі**, можуть поділятися на три категорії:

– *«Літературно-історичні екскурсії»* включають в себе відвідування місць, які мають значення з життям та творчістю письменників або поетів, які зробили значний внесок у розвиток літератури певного періоду історії.

– *«Літературно-біографічна екскурсія»*. Ця категорія екскурсій передбачає вивчення життєвого шляху та біографії відомих поетів чи драматургів, особливо якщо їхні зв'язки з певним містом є значущими. Це включає відвідування будинків, де вони проживали чи працювали, і які можуть функціонувати як меморіальні музеї. Розкриття цієї теми особливо

актуальне при відвідуванні музеїв, де представлена інформація про їхнє життя та діяльність. Також можуть бути відвідані меморіальні дошки та навіть могили на цвинтарі.

– «Літературно-художні екскурсії» влаштовані на місцях, описаних у видатних літературних працях. Наприклад, екскурсія може включати відвідування собору Паризької Богоматері Парижі, який відображений у романі Віктора Гюґо.

➤ Під час **виробничих екскурсій** надається можливість вивчення конкретного підприємства, його історії, економічної діяльності та технологічних процесів. Проте рекомендується утримуватися від організації екскурсій до підприємств, що займаються харчовою промисловістю, до підземних шахт та до рудників.

Вони включають кілька аспектів, які можуть бути поєднані або представлені окремо:

– Екскурсії «виробничо-технічного аспекту» охоплюють відображення технологічного процесу, роботу окремих цехів та ділянок. Ці екскурсії є особливо цікавими і мають свої особливості. Будь-яке виробництво несе ризики, пов'язані з роботою верстатів, кранів та рухом транспорту, які можуть загрожувати життю і здоров'ю працівників, і не тільки. Тому важливо дотримуватися правил поведінки та безпеки на таких підприємствах. Спочатку проводять інструктаж задля безпеки і потім видають засоби захисту, до прикладу каски. Зазвичай інженер підприємства, ознайомлює учасників з виробництвом та надає коментарі щодо технологічних процесів. Екскурсовод під час екскурсії надає підтримку, допомагаючи організувати групу та враховуючи дотримання правил безпеки.

– Тема «виробничо-історичного аспекту» стосується розгляду історії заснування та етапів розвитку підприємства. Цю тему слід пов'язувати з загальними процесами промислового розвитку міста, регіону або ж країни. У випадку наявності музею на підприємстві, екскурсія включає відвідування цього музею.

– Під час «виробничо-економічних екскурсій» відвідують офісні приміщення та розглядають різноманітні аспекти, такі як управління та маркетинг підприємств, собівартість їхньої продукції, продуктивність праці тощо.

Спеціалізовані виробничі екскурсії виділяються в окрему категорію, і їх проведення може бути спрямоване, наприклад, на професійну орієнтацію підлітків. Ці екскурсії спрямовані на докладне та всебічне ознайомлення з однією або кількома професіями певного профілю, які існують на підприємстві.

➤ *Архітектурні* екскурсії спрямовані на вивчення будинків та громадських споруд, що є важливими своєю архітектурною цінністю. Серед таких об'єктів можуть бути як житлові, так і адміністративні будівлі, театри, мости, церкви, музеї, школи, університети, споруджені в різні історичні періоди. Такі екскурсії мають дві основні мети:

1. Вони призначені для демонстрації архітектурних пам'яток та формування загального уявлення про містобудівний образ поселення.
2. Через приклади місцевої архітектури їхнє завдання - навчити учасників екскурсії розпізнавати та розуміти архітектурні стилі.

Така тематика архітектурних екскурсій найбільш популярна в містах, де зберіглася стара частина міста, що була побудована в період від середньовіччя до початку ХХ століття. Саме в цей період формувалися ключові архітектурні стилі, які дуже цінуються, такі як готика, класицизм, ренесанс, модерн, бароко. Вивчення архітектурно-планувальних особливостей класицизму, декоративного оздоблення фасадів в бароко та інших стилів важливе на таких екскурсіях, оскільки це дозволяє визначити «обличчя» певного міста. Тематика таких екскурсій не лише передбачає ознайомлення з архітектурними стилями, але й виділення того, які саме стилі формують характер та вигляд міста.

Архітектурні екскурсії можуть бути універсальними, охоплюючи визначні пам'ятки зодчества міста, або мати більш спеціалізований підхід.

Спеціалізовані екскурсії можуть обмежуватися оглядом споруд лише конкретного типу, до прикладу, сакральна архітектура або ж присвячені діяльності конкретного архітектора. Також можливе ознайомлення з архітектурою певного історичного періоду або з якимось архітектурним стилем. Це розширює можливості екскурсій, дозволяючи долучити до них більше глибини та конкретності в залежності від інтересів учасників.

➤ **Культово-релігійні екскурсії** спрямовані на вивчення церков і храмів, монастирів та інших об'єктів, пов'язаних з релігійною і культовою сферою. Ці екскурсії також охоплюють інші об'єкти, такі як церковні поховання, скити, джерела святої води, дзвіниці та інші святині.

Основним аспектом цих екскурсій є релігійна тематика, фокусуєчись на культовому значенні об'єктів, а не їх архітектурній чи історичній важливості.

На даних екскурсіях досліджується релігійне життя локальної громади, вивчаються морально-етичні основи різноманітних віросповідань, а також освітлюється зміст їхніх обрядів та традицій. У цьому контексті особлива увага приділяється як спільним аспектам, так і конфесійним відмінностям.

Для вивчення об'єктів сакральної архітектури спочатку потрібно ознайомитися з історією будування, особливостями планування та визначити архітектурний стиль споруди.

«Поділ екскурсій за складом її учасників:

- за віком: для дітей, дорослих і сеньйорів;
- за рівнем знань: для загальної аудиторії і фахових груп;
- за місцем проживання: для місцевих жителів;
- за походженням: для туристів, враховуючи внутрішніх та іноземних» [10].

Дана класифікація виділяє такий аспект, що одна екскурсія буде мати різну варіації, а саме: будуть відрізнятися об'єктами показу та змістом самої розповіді, довжиною пішохідного маршруту і загальним часом екскурсії та ін.

Якщо довго розповідати про об'єкти екскурсії, то дітям це дуже швидко набридне. Екскурсії для учнів різного віку відрізняються подачею матеріалу, розповіддю та сприйняттям інформації. Дорослі досить легко можуть зосередитися та сприймати розповідь екскурсовода. А сеньйорам важко дають екскурсії, де потрібно пішки долати значну відстань.

При розробці екскурсій для дорослих важливо враховувати, що до групи входять особи різних професій, і таку групу часто називають «загал». Екскурсії з таким підходом найбільш поширені.

Натомість є фахові групи, що створені з представників конкретних професій. Для цих груп, особливо корисною є включення в загальний огляд міста підтеми, що стосується їхніх професійних інтересів. До прикладу, екскурсію з архітектурною тематикою можна провести для архітекторів і т.д.

Якщо учасники екскурсії є місцевими жителями, то більшість показуваних об'єктів їм вже відома, вони ознайомлені з плануванням міста та мають певні знання з його історії. Отже, вони готові краще, ніж не місцеві туристи, сприймати інформацію, але їх важко вразити, здивувати.

Натомість, коли турист вперше прибув до певного міста, і відповідно нічого не знають про нього, не варто об'єднувати в групи іноземців та внутрішніх туристів. Для іноземців екскурсію мають проводити рідною мовою, та не через перекладач, бо зростає час розповіді, тому екскурсоводи мають володіти іноземними мовами ля надання екскурсійних послуг.

Залежно від місця проведення, можуть бути класифіковані як:

- екскурсії проведені в місті;
- екскурсії проведені в заміській території;
- екскурсії проведені в культових спорудах (релігійні);
- екскурсії проведені на території певного виробництва;
- екскурсії проведені в музеях.

Поділ, що пропонується, базується на специфіці методики проведення екскурсії кожної групи.

Екскурсії, що проводяться в місті, можуть бути розділені на оглядові та тематичні, де передбачено огляд міста, як всю його частину так і якісь конкретні, такі як, історична частина міста або ж певний район. Також існує можливість проведення комплексних екскурсій, які включають відвідування певного міського музею. Важливо ще відзначити, що не оглядаються всі наявні експозиції, а тільки ті, які сприяють висвітленню однієї з підтем екскурсії.

Екскурсії на заміських територіях. Екскурсантів збирають в місті, де вони живуть чи просто зупинилися для ночівлі, і після того як вони покинуть його межі, починається дана екскурсія. Це може бути як екскурсія з певною тематикою, так і оглядова, з можливістю відвідування інших міст.

Вони можуть мати кілька різновидів:

1. Коли тільки в кінцевому пункті проводиться екскурсія, а на шляху до нього не роблять зупинок для огляду інших об'єктів. Характерні ознаки – радіальний маршрут та екскурсію зазвичай проводить тамтешній гід.

2. Протилежний до першого, тим що, при наявності одного основного об'єкта, робляться зупинки на шляху до нього, біля дотичних по темі об'єктів, або ж коли вони просто варті того.

3. Для огляду взято декілька рівноцінних об'єктів. Залежно від змісту екскурсії вони можуть бути як однопланові, так і багато планові. Кільцевий маршрут. Як правило їх організують, коли привабливості одного якомусь об'єкта не вистачає, тоді додають ще інші.

Екскурсії, які проводяться в церквах, монастирях, соборах називають релігійними. Вони спрямовані на відповідну тематику і ознайомлюють з тим, як виглядають культові споруди всередині. Проводження таких екскурсій може бути відповідальністю як екскурсоводів, так і духовенства, особливо у випадку монастирів.

Екскурсії, що проведені на території певного виробництва, це можуть бути: будівництво житлових, промислових, культово-побутових об'єктів, фабрика, с/г підприємство, завод, порт, лабораторія, аеропорт та ін.

Експерсії, які проведені у музеях, організуються для того, щоб ознайомити експерсантів з експонатами, які зберігаються у там і представлені у вигляді експозиції або ж на виставках.

«В залежності від того, який профіль музею, такі експерсії класифікуються як:

- історичні, що включають загальноісторичні, військово-історичні, археологічні та етнографічні;
- мистецтвознавчі, які охоплюють образотворче мистецтво, театральне, музичне та прикладне мистецтво;
- технічні, що включають політехнічні та галузеві експерсії, такі як зв'язок, транспорт, будівництво, сільське господарство, машинобудування і т.д.
- природничо-наукові, охоплюючи зоологічні, ботанічні та геологічні експерсії» [10].

В залежності від способу пересування, експерсії можна розділити на:

- *Пішохідні експерсії* відзначаються особливо гнучким маршрутом: можна пройти тими місцями, куди не може потрапити жоден транспортний засіб, що дозволяє потрапити до об'єктів, до яких іншими засобами складніше, або навіть неможливо дістатися. Тут перевагою є повільний темп руху, який створює оптимальні умови для детального опису та показу об'єктів. І ще, можна максимально його роздивитися, підійти та доторкнутися. Ще однією значущою перевагою даних експерсій є їх невисока вартість і легкість у організації. Їх можна провести за допомогою одного експерсовода.

- *Експерсії з використанням транспортних засобів* надають можливість дослідити обширну міську та заміську територію, доєднуючи до експерсії об'єкти, що розташовані на великих відстанях. Під час переїздів пізнавальний процес призупиняється. Але, під час того, як експерсанти розглядають через вікна, або ж на транспортному засобі є відкритий майданчик, надається коротка інформація стосовно маршруту, об'єктів. Переїзди проводяться між

об'єктами і включають зупинки, під час яких група обов'язково виходить з транспортного засобу щоб оглянути пам'ятки, та де буде відбуватися процес пізнання.

- *Комбінована екскурсія* об'єднує переваги вище зазначених двох видів екскурсії. Від першого – повільний темп руху та можливість близького доступу до об'єктів, від другого – можливість відвідування об'єктів, які розташовані далеко один від одного.

Оглядові екскурсії можуть бути виду (комбінованого). Короткі переїзди замінюються пішохідними етапами маршруту, там де об'єкти об'єднуються в певні локації, тобто просторові групування. Отже, коли є великі відстані між об'єктами, локаціями – використовуємо транспортний засіб, натомість у локаціях або ж об'єкти розташовані близько один до одного – пересуваємося пішки.

За формою проведення, окрім стандартних, вище зазначених тематичних та оглядових, є ще певні специфічні, а саме:

- Організуються масштабні тури (екскурсії-масовки) для великої аудиторії: задіяно до кількох сотень учасників. Усі вони об'єднані в кілька груп, і кожна із них йде одним шляхом зі своїм екскурсоводом. Найважчим аспектом цього процесу є організація його з метою уникнення того, щоб групи заважали один одному. Серед їхніх особливостей є можливість для великої аудиторії фінансувати дорогі реконструкції історії, театральні заходи тощо. У підсумку, цей вид екскурсії надає таку можливість.

- *Екскурсія, що передбачає собою прогулянку (екскурсія-прогулянка)* характерна для дослідження природних об'єктів, таких як ліси, долини річок, гірські хребти, береги моря тощо. Вона включає огляд видовищних природних місць і обов'язково передбачає пішохідну частину маршруту, яка є основою для здійснення прогулянки. Оскільки рівень пізнавальної інформації про об'єкти невеликий, основним аспектом тут є відчуття естетичного задоволення від спілкування з природою. Таким чином, значна частина часу відводиться для самостійного огляду об'єктів, і роль

екскурсовода полягає в проведенні групи за маршрутом, звертаючи увагу на цікаві деталі, надання додаткової інформації та відповіді на питання учасників екскурсії.

– *«Екскурсія з використанням аудіо- та відеоматеріалів» [10].* Зазвичай, аудіо матеріали широко використовують у музично-історичних екскурсіях, що розповідають про життя та творчість видатних композиторів та співаків. У музеях-садибах, пов'язаних з проживанням видатних осіб, можна слухати аудіо матеріали з уривками їхніх музичних творів. Також вони використовуються під час заміських екскурсій, особливо в поїздках до меморіальних музеїв видатних музикантів. Оскільки дорога займає значний час, а об'єкти, пов'язані з темою, відсутні, в екскурсійному автобусі спільно прослуховують твори митця, інколи екскурсовод може коментувати деякі моменти.

– *«Екскурсій-обговорення* зазвичай влаштовуються в музеях, картинних галереях, на художніх виставках і подібних місцях. Перед тим як розпочати огляд об'єктів чи експозицій, екскурсовод проводить вступну бесіду, яка займає приблизно 20-30 хвилин. Загальноприйнята структура екскурсії при цьому залишається непорушеною, початок лише замінюється вступною бесідою. Подальший огляд та розповідь вже відбуваються більш динамічно, оскільки частина основного матеріалу вже була введена під час вступу» [10]. Під завершенням екскурсії можливе обговорення, під час якого учасники можуть висловити свої враження від побаченого та почутого. Екскурсовод, у свою чергу, підводить підсумки, сприяючи більш ефективному усвідомленню теми.

– Формою підвищення професійної кваліфікації екскурсовода є *«навчальні екскурсії»*, і спрямовані на слухачів курсів або семінарів. Учасники заздалегідь ознайомлюються з основним текстом екскурсії, картками об'єктів, маршрутом та іншими навчальними матеріалами. Під час самої екскурсії учасники роблять записи, фіксуючи аспекти показу та розповіді, використання методичних прийомів тощо. На початку, методист, що проводить екскурсію,

визначає завдання, а після її завершення підводить підсумки та організовує обговорення проведеної екскурсії.

«Поняття «навчальна екскурсія» також має інший відтінок, а саме - це форма організації навчального процесу та вид занять у освітніх закладах. В основному використовується в шкільній практиці географами, біологами, істориками тощо. Наприклад, знання, отримані під час географічних екскурсій на природі, можуть бути застосовані для пояснення явищ і процесів під час уроків у класі. Важливим елементом таких екскурсій є не лише пізнання рідного краю, але й розкриття інших тем навчальної програми на основі місцевого матеріалу» [10].

1.2. Методика розробки тематичних екскурсійних турів.

«Розробка туру включає кілька етапів: вибір пунктів маршруту, структурування цих пунктів, визначення початкового та кінцевого пунктів маршруту, а також створення схеми та оптимізація маршруту. Процес розробки схеми маршруту та програмного забезпечення є взаємопов'язаним та відбувається паралельно. Розрахунок вартості туру базується на організаційно-технічних заходах, проведених з метою пошуку партнерів та укладення з ними відповідних угод» [11].

Отож, розробка туру складається із восьми частин.

1. Підбір пунктів маршруту визначається рядом критеріїв. Основними факторами є привабливість об'єктів для досягнення цілей подорожі, їх потенціал для забезпечення різноманітності програми під час перебування в конкретному місці, доступність (наявна хороша транспортна інфраструктура) та наявність закладів розміщення.

2. Структурування пунктів маршруту виконується відповідно до вищезазначених критеріїв, з основним акцентом на класі закладів розміщення та транспортній інфраструктурі, що робить ці пункти доступними. На цьому етапі завданням є визначення різниці між пунктами маршруту, враховуючи ціль подорожі та виділення дестинацій з довготривалим програмним забезпеченням і місць для екскурсій.

3. Потрібно обрати пункти, які будуть слугувати початком та закінченням маршруту, це проводиться на основі транспортної доступності, що також враховує зв'язок з місцем проживання туристів. Також береться до уваги можливість взаємозамінити засоби пересування.

4. На цьому етапі потрібно розробити схему маршруту, що залежить від обраної форми подорожі. Маршрут, що визначає напрямок пересування туристів, може бути представлений у формі кільцевого радіального, лінійного чи взагалі комбінованого типу. В залежності від того, який клас

обслуговування, вид туризму, термін подорожі зазначені в програмі, обираються дестинації на маршруті.

«Вибір схеми маршруту визначається характеристиками транспортної системи, включаючи конфігурацію транспортної мережі, густоту та технічний стан, розвиток окремих видів транспорту та рівень розвитку транспортної інфраструктури, що забезпечить надійність та безпеку функціонування транспорту» [11].

5. Оптимізація маршруту передбачає врахування комплексу певних обмежень. А саме, обмеження, що залежать від можливостей ТО та ті обмеження, що визначаються умовами поділу ринку на сегменти. Передусім, обмеження обумовлені сегментацією споживачів за віком, рівнем та стилем життя, життєвим циклом сім'ї і т. д.. Також враховуються часові обмеження, пов'язані з сезонністю та терміном подорожі. Також, виникають економічні обмеження, а саме цінова політика, конкуренція, кон'юнктура ринку та ін., що виникають від умов функціонування ринку.

Обмеження в ресурсах та часі для забезпечення комфортності подорожі, на початку її розробки, є головними обмеженнями. Певні обмеження в часі можуть визначити, який вид транспорту буде використовуватися. Як наслідок, виникають нові обмеження в організації туру – від кількості учасників туру та його форми, змінюється ціна на нього та його організація.

6. Програма туру є важливим аспектом його якості. Розробка програми є невід'ємною частиною, призначеною для ефективної реалізації цілі подорожі.

Програма туру може мати різну мету, задовольняти різні потреби: у відпочинку, пізнанні, оздоровленні та лікуванні, потреби пов'язані з професійними інтересами, паломництво тощо. Вони також враховують сезон, коли здійснюється подорож, оскільки програми для літа, зими та міжсезонних подорожей в місця з цілорічним використанням відрізняються в деталях.

За метою, програми «маршрутно-стаціонарних турів», практично не насичені, дозволяють мати достатньо велику кількість вільного часу та

можливостей для його різноманітного використання, включаючи вибір екскурсійних та розважальних програм. Натомість, програми «маршрутно-транспортних турів» мають більш виражений характер та регламентуються докладніше.

Ліміт часу для програмного забезпечення залежить від складу туристів і зазвичай становить 12-14 годин. У молодшої та старшої вікових груп можуть бути різні обмеження часу для нічного та денного відпочинку, дозволяючи кожній групі відпочивати на своєму ритмі.

При розробці програми слід керуватися певними нормативами по витраті часу на різні аспекти подорожі. Наприклад, на поселення в заклад розміщення (+ трансфер); на харчування, з розподілом на сніданок – 30 хв., на обід – 1 год., на вечерю – 45 хв.; на екскурсійне обслуговування, та залежно від типу екскурсії від 1 до 3 годин для оглядових і до 6-10 год. для виїзних; а також дозвілля – потрібно враховувати тривалість різних заходів (спектаклю, концерту та ін.).

Час на переїзд між основними точками маршруту визначається залежно від обраної схеми. Важливо також забезпечити відпочинок у програмі, забезпечуючи мінімум 8 годин сну вночі та після прийому їжі.

Для задоволення різних інтересів учасників в програмі мають бути різні варіанти дозвілля, включаючи різноманітні екскурсії для вільного вибору та інші види організації.

7. На цьому етапі, після того, як визначили схему маршруту та розробили програму туру, виконуються організаційно-технічні заходи для забезпечення успішного проведення туру.

Підприємства організаційно-технічного характеру визначають клас обслуговування на етапі обрання засобів розміщення, організації дозвілля і екскурсійного обслуговування. Даний етап є особливо різноманітним, оскільки визначає клас обслуговування відповідно до рівня надання послуг закладами розміщення.

«Клас готелю визначається відповідно до стандартів Міжнародної готельної асоціації, враховуючи якість обладнання, рівень безпеки, санітарію, комфорт та інші критерії» [11].

«Класифікація готелів: встановлюється від 1 до 5 "зірок" за рівнем комфорту та якістю обслуговування» [11].

«Види харчування визначаються в залежності від обсягу та форми обслуговування і включають повний пансіон (РВ), напівпансіон (НВ) та лише сніданок (ВВ), з урахуванням специфіки обслуговування» [11].

«Звичними категоріями туристичного обслуговування є:

- **VІP:** Проживання у номерах типу «багатокімнатний апартамент» у готелях високої категорії, рейтинг яких коливається від 3 до 5 зірок.
- **Люкс:** Розміщення у номерах (2-3 кімнати) у готелях вищого класу.
- **Перший:** Проживання в одномісних або двомісних номерах з усіма зручностями у готелях різних категорій від 2 до 4 зірок.
- **Туристичний:** Проживання в одномісних або чотиримісних номерах з умивальником або без нього (загальні зручності на поверсі) в готелях категорії від 1 до 2 зірок.

У вітчизняному туризмі використовувалися також класи «Люкс-апартамент», «Шкільний» (економний) та «Кемпінг» (повний – з проживанням у будиночках, або неповний - місце для власного намету; в обох випадках – із забезпеченням місця для паркування автомобіля). Класифікація обслуговування також враховує якість харчування та організацію зустрічей і проводів» [11].

Є дві категорії угод: міжнародні та внутрішні, що орієнтовані на ринки споживачів та виробників. Ці угоди можуть мати таку тривалість: кореспондентські, довгострокові, і вони служать для регулювання взаємин між учасниками ринку та покупцями туристичного продукту.

Дані угоди встановлюють параметри операцій, розподіл обов'язків між сторонами, умови фінансових розрахунків, вирішення питань страхування,

забезпечення безпеки та інші аспекти, що гарантують якість і безпеку туристичної подорожі.

В залежності від сфери діяльності ТО, під час переговорів з партнерами акцент може бути зроблений на різних аспектах туру. Однак основною умовою при укладанні угод є відповідність певній категорії всіх компонентів туру за максимальною варіативністю та взаємозамінністю його елементів.

Організаційно-технічні угоди представляють собою серію домовленостей, які укладаються із провайдерами конкретних послуг: готелі, транспортна компанія, закладами дозвілля, екскурсійне бюро. Ці угоди установлюють умови співробітництва ТО, що приймає туристів з постачальниками послуг. Згідно з їх умовами створюються різні варіанти забезпечення туру відповідно до класів обслуговування, та вносяться корективи в програму туру.

Угода між ТО і закладом гостинності охоплює ряд ключових аспектів, до яких відносяться:

- Умови, пов'язані із сезоном, термінами обслуговування, а також харчуванням.
- Резервування готельного номерного фонду враховуючи такі умови, як категорія номерів, їх вартість і кількість.
- Правила резервування та його скасування без штрафів, а ще штрафи при порушенні угоди.
- Надання безкоштовних додаткових послуг та зручностей.
- Гарантії від постачальника стосовно якості обслуговування, мінімальних стандартів та цінової політики.
- Знижки, що доступні за умови співробітництва, до прикладу, регулярні бронювання чи прибуття великих груп туристів.
- Різновиди угод між туристичною фірмою та закладом гостинності: угоди при повній оплаті, угоди за квотою місць з гарантією заповнення та без, або просто поточне бронювання.

- Умови стосовно обслуговування й харчування - чисельність туристів, частота, меню закладу, також його ціни, можливі знижки тощо.
- Умови договору для довготривалого партнерства та розвитку угод.
- Угоди з закладами харчування в тому випадку, якщо послуги харчування не враховані в основному контракті з готелем.

Транспортне обслуговування в галузі туризму включає в себе надання перевезення туристів до місця призначення та назад, а також надання послуг у пункті призначення, яке може включати екскурсійне обслуговування, трансфер, індивідуальні поїздки та інші послуги. При розробці маршрутно-транспортного туру транспортні послуги визначають основну складову, а угоди з транспортними компаніями є пріоритетними на етапі організаційно-технічного планування туру.

Відповідно до угоди, автотранспортна компанія, яка тимчасово надає транспортні засоби туристичній компанії, відповідає за їхнє управління та технічну експлуатацію, страхування, а також бере на себе витрати, пов'язані із заробітною платою водіїв. ТО відповідає за комерційну експлуатацію автотранспорту та покриває витрати на паливо та інші необхідні матеріали для ефективного функціонування транспорту. Крім того, туроператор сплачує різні збори, такі як дорожні та паркові внески. Основні елементи угоди включають замовлення на конкретні марки автотранспорту, розклад та тривалість роботи, тарифи на обслуговування, визначення маршруту, умови співпраці та розрахунків, а також можливість отримання пільг та знижок.

Між авіакомпанією та ТО можуть бути угоди таких типів:

- Про надання квоти на регулярні рейси може бути реалізована у «жорсткій» або «м'якій» формі, що впливає на умови, можливі знижка і пільги. В "жорсткому" варіанті повну відповідальність несе туристична компанія, незалежно від кількості реалізованих місць. «М'який» варіант передбачає створення певних часових термінів для відмови від квоти, що залежить від

кількості реалізованих турів. Угода також визначає графік, обсяг місць, умови їхнього співробітництва, тарифи та умови повернення білетів.

- Агентська угода надає туристичній компанії можливість незалежно діяти як представник авіакомпанії для здійснення продажу білетів на літак. Умови угоди визначають розподіл обов'язків, обсяги продажів, цінову політику, тарифи, умови оплати, розмір комісійних винагород, облікові звіти та банківські гарантії.

- Договір на оренду літака «чартер» - представляє собою організацію авіаперевезення туристів за нестандартними маршрутами у відповідності до угод між ТО та авіакомпанією, що ґрунтуються на міжнародних конвенціях та нормативних документах, які регулюють пасажирські авіаперевезення.

Договір зі залізницею подібний до угоди з авіакомпанією і може включати договір про надання місць на потяги, що рухаються за графіком або ж договір щодо поточного бронювання місць на конкретні рейси.

Угода про оренду передбачає уточнення наступних параметрів: маршруту із зазначенням всіх зупинок; тривалості та дат подорожі, включаючи зупинки у кожному пункті; вартості оренди вагонів та ресторанних вагонів; вартості проїзду; кількості вагонів і доступних місць; кількості ресторанних вагонів; регулярності заміни постільної білизни; наданих послуг під час подорожі; протяжності маршруту; умов відмови від подорожі та штрафи за невиконання умов угоди вчасно.

Договір з екскурсійним бюро укладається у випадку, якщо відсутня власний відділ, що надає екскурсійне обслуговування в рамках турів. Такий договір може приймати форму контракту, який укладається для проведення екскурсій протягом конкретного періоду, до прикладу, літнього сезону, або бути оформлений як одноразова угода, за бажанням провести якусь тематичну екскурсію.

Цей контракт має включати наступні аспекти: список екскурсій з їх назвами; скільки час займає проведення екскурсії та засіб переміщення;

кількість учасників в групі для кожної екскурсії; вартості екскурсій; терміни для подання замовлення та можливості його скасування; матеріальну відповідальність обох сторін за невиконання екскурсійної програми.

Зазвичай, договір з музеями укладається у формі довгострокового контракту, на сезон чи рік, і охоплює такі аспекти: різноманітність екскурсій та перелік їхніх тем; чисельність учасників у групі; тарифи на екскурсії (з урахуванням відмінностей між груповими та індивідуальними вартостями, розрізнені за віком); знижки для груп, що відвідують музей; терміни для подання замовлень на обслуговування груп туристів, і також терміни можливості його скасування; відповідальність обох сторін за порушення, не здійснення екскурсійної програми в музеї; і додаткові умови співробітництва.

8. Наступний етап, розрахунок вартості туру, що є складним і багатоаспектним процесом. Фактори, що впливають на формування цін, включають характер попиту, ступінь розвиненості ринку надання туристичних послуг, яку було обрано маркетингову стратегію, позиція туристичної фірми на ринку, аналіз конкурентного середовища, та інші аспекти.

Формування цін також ускладнюється тим, що були включені до складу туристичного продукту туристичних ресурсів, які представляють собою різноманітні пам'ятки, що, з економічної точки зору, є результатом минулої праці, або ж туристичних благ, що є природними, бо не являються результатом праці, до прикладу, ландшафти чи клімат.

Послуги проживання, харчування, екскурсійне обслуговування, транспортні послуги в доповненні з додатковими послугами є загальною вартістю складових частин того, як визначається собівартість туру, в залежності від обраного типу та форми подорожі, складу групи туристів, сезону, регіону куди буде подорож і також її тривалості.

Витрати по туру можна розподілити на дві основні категорії: *фіксовані*, до прикладу, ПДВ, оренда приміщення, та *змінні*, що напряму залежать від діяльності компанії – витрати на організацію турів, зарплати, реклама тощо. Залежно від методу визначення категорії витрат можна розділити на прями, які

прив'язані безпосередньо до кожної конкретної послуги, і опосередковані, які розподіляються між різними видами на підставі певних характеристик, таких як, наприклад, пропорційність нормам витрат.

Вартість туру повинна включати у себе витрати на його організацію та проведення, покривати їх, а також приносити компанії прибуток, який створює можливості для подальшого розвитку. У той самий час, ціна на туристичний продукт повинна мати певну гнучкість для забезпечення ефективної діяльності в умовах конкуренції на ринку, яка охоплює як цінові, так і якісні аспекти, і відповідати наявному попиту [11].

Висновки до розділу:

По-перше, було визначено і узагальнено поняття екскурсії, її видів та туру, які є важливим елементом туристичної індустрії. Вони визначаються як спеціалізовані подорожі з певною тематикою, які надають учасникам можливість глибше пізнати певний аспект культури, природи або історії.

По-друге, було розглянуто методику розробки турів. Виділено важливі етапи, які є в процесі розробки, що включають в себе дослідження, планування маршруту, вибір відповідної інфраструктури та ресурсів, створення програми туру, виконання організаційно-технічних заходів.

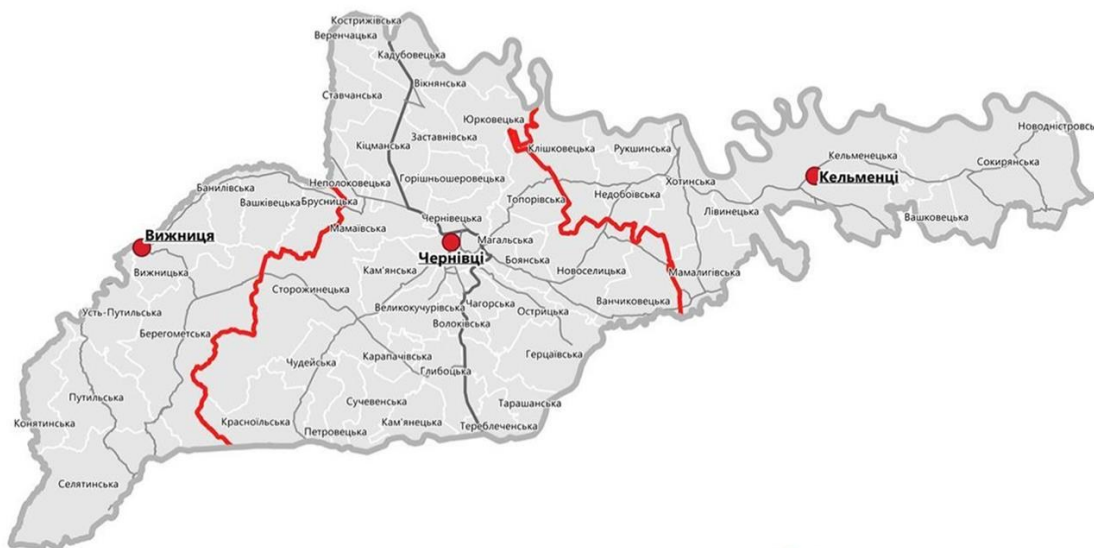
Розуміння сутності екскурсій та турів демонструє важливість правильної методики їх розробки для успішної туристичної діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА РУМУНІЇ (СУЧАВСЬКИЙ ПОВІТ), ЯК ОБ'ЄКТІВ ТРАНСКОРДОННОГО ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ.

2.1. Екскурсійний потенціал Чернівецької області.

Історична територія, що розташована на південному заході України, та має свої межі на півночі, які визначені рікою Дністер та Карпатськими горами, а на південному напрямку вона граничить з Румунією. Значущими символами привабливості, з точки зору туризму, цього регіону є основний корпус Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича та вражаюча Хотинська фортеця. Адміністративним центром та культурним серцем цієї області є місто Чернівці [5].

Рисунок 2. Карта Чернівецької області

Багаторічна історія цього регіону виявилася відтвореною у численних об'єктах історії і культури, включаючи археологічні пам'ятки епохи мезоліту, такі як печери із наскельними малюнками та місця перебування давніх людей, та місто Хотин, з тисячолітньою історією, та його фортецею. На цих землях представники майже 100 національностей таємничим чином взаємодіють у

мирі та гармонії, створюючи феномен поліетнічності та оліконфесійності, який привертає увагу вчених протягом століть [21].

В Чернівецькій області зареєстровано понад 2080 об'єктів історико-культурної спадщини, з них 241 мають загальнодержавне значення. З точки зору кількості переважають пам'ятки археології, а також об'єкти містобудування та архітектури.

Серед особливо цінних для туризму визначаються пам'ятки архітектури. Видатні архітектурні об'єкти Чернівецької області, втілені майстрами з Буковини, Австрії та Румунії, становлять основу для розвитку екскурсійного туризму, який має глибокі історичні корені.

«Як свідчать джерела, у 20-30-х рр. ХХ ст. діяли екскурсійні маршрути до лісу Гореча (півгодини їзди фіакром з центру міста), де можна було оглянути православний чоловічий монастир ХVІІІ ст., до с. Хрещатик, щоб побачити знаменитий скельно-печерний православний чоловічий монастир, туристичний маршрут з відвідуванням Хотинської фортеці та ін. маршрути історико-пізнавального характеру» [17].

Чернівці вважаються одним із найгарніших міст України, їх привабливість полягає у єдності, що є характерною для міст, споруджених протягом багатьох поколінь архітекторів. Ці зодчі втілювали архітектурні тенденції свого часу, поєднуючи їх із природним оточенням та враховуючи архітектурну перспективу міста [21].

На сьогодні основний інтерес туристів викликає обласний центр, де сконцентровані найцікавіші об'єкти для екскурсій. Тут представлені будівлі різноманітних архітектурних стилів і напрямків, таких як віденська сецесія, необароко, класицизм, неоренесанс та інші.

«Більшість пам'яток – це ансамблі вулиць центральної частини міста – О. Кобилянської, І. Франка, Головної, Університетської, пл. Театральної та Центральної. У Чернівцях, зокрема, функціонують такі екскурсійні маршрути: «Чернівці архітектурні», «Перлини культових споруд», «Церкви та храми Чернівців» та ін.» [17].

Біосоціальні рекреаційно-туристичні ресурси (надалі БРТР) грають ключову роль у формуванні туристичної привабливості Чернівецької області. Ця категорія ресурсів включає в себе культурно-історичні, і не тільки, об'єкти, що пов'язані з конкретним етапом життя або подією видатної особи, такою як народження, діяльність особи, просто перебування, смерть чи поховання.

У Чернівецькій області знаходиться значна кількість музеїв і меморіальних місць, що пов'язані із життям видатних постатей та їх творчістю в галузі науки та культури Буковини та й взагалі Європи. Ці об'єкти представляють культури різних національностей, такі як українська, єврейська, німецька, румунська і інші.

«З буковинським краєм пов'язані славні імена Юрія Федьковича, Ольги Кобилянської, Сидора Воробкевича, Михайла та Володимира Івасюків, Івана Миколайчука, Назарія Яремчука, Августи Кохановської, Міхая Емінеску, Пауля Целана, Георга Дроздовського, Йозефа Главки та багатьох інших видатних людей. Тут бували М. Грушевський, Леся Українка, М. Коцюбинський, І. Франко, В. Стефаник, М. Лисенко, С. Крушельницька, Ф. Ліст, Е. Карузо та ін. Загалом нараховується 195 об'єктів, що відносяться до БРТР, у т.ч. 4 – національного значення. Серед них 24 меморіальні музеї, з яких 6 – державні. БРТР стимулювали створення у м. Чернівцях Міжнародного поетичного фестивалю «Meridian Czernowitz», що сприяє туристичній промоції міста і залученню значної кількості вітчизняних та іноземних туристів» [17].

Область багата на численні пам'ятники класикам української, і не тільки, культури, які поглиблюють історично-інформаційний контекст екскурсійних програм. Загалом, у регіоні зареєстровано 43 об'єкти монументального мистецтва, які мають статус – місцевого значення. Музейна спадщина є значущою складовою туристичного потенціалу даного району. Музеї виступають як сховища цінних артефактів як матеріальної, так і духовної культури, які втілюють історію народу та зберігають спогади про минуле. Водночас вони відображають сучасний стан нашої культури. Таким чином, у

ролі об'єктів пізнавального інтересу, музеї невід'ємно входять до складу екскурсій.

На території Чернівецької області наразі діють 8 державних музеїв, включаючи 4 відділи Чернівецького обласного краєзнавчого музею. Також працюють 2 муніципальні та 1 приватний музей, а 149 закладів знаходяться на громадських засадах. Важливим аспектом є існування 3 відділів у складі Чернівецького обласного краєзнавчого музею, зокрема Чернівецький музей буковинської діаспори, а також історичні музеї колишніх Кіцманського і Хотинського районів. Найбільша кількість історичних, етнографічних та краєзнавчих музеїв.

Етнокультурна спадщина Чернівецької області є значущою складовою її туристичного потенціалу. Її різноманітність і оригінальність виявляються у творах народної архітектури, звичаях та традиціях, особливому фольклорі, а також в розмаїтих народних ремеслах і промислах. Традиційні форми відпочинку, та все попередньо зазначене, проявляються через народні свята, які привертають значний інтерес туристів.

Сучасні фестивалі-ярмарки стали платформою для найбарвистіших свят, під час яких місцеві жителі демонструють свої досягнення і вправність, гостинно пригощають гостей традиційними стравами буковинської чи бессарабської кухні.

«Найбільш популярними є фестивалі «Периберія» (м. Вашківці), «Полонинська ватра» (сmt. Путила, сmt. Красноільськ), «Від Різдва Христового до Йордана», «Маланка-фест», «Буковинські зустрічі», «Обнова-фест» (м. Чернівці) та ін» [17].

Великою цінністю вважаються об'єкти культурної спадщини, такі як Хотинська фортеця, що є одним із семи чудес України, Миколаївська церква 1604 року, і звісно, резиденція митрополитів Буковини і Далмації 1864-1882 років, яка була включена до Списку спадщини ЮНЕСКО.

Отже, розмаїта культурна спадщина створює умови для розвитку різноманітних форм культурно-пізнавального туризму, включаючи екскурсійний, фестивальний, етнографічний та інші.

Буковинські Карпати представляють собою регіон, де вражаюча краса природних пейзажів поєднується з історією опришків та релігійною важливістю як одним із центрів світового хасидизму, де протягом тривалого періоду проживав Ізраїль Бен Єлізер. Тут розташовані унікальні природні пам'ятки, такі як урочище «Протяте каміння», скеля «Кам'яна багачка», урочище «Протяте каміння» та місця, про які ходять легенди, такі як «Печера Довбуша», «Соколине око» та «Гірське око» [21].

2.2. Екскурсійний потенціал Румунії (Сучавський повіт).

Культурна спадщина Румунії, не зважаючи на те, що війни, землетруси, політичні рішення та байдужістю завдали їй шкоди, є великою й різноманітною. Загалом в країні налічується приблизно 29 500 історичних пам'яток, з яких майже 6800 є будівлями, археологічними та історичними об'єктами, які є об'єктами національного та загальнолюдського значення [3].

Культура румунського народу представляє собою унікальне поєднання впливів Візантії та давніх латинських коренів. Це особливе культурне поєднання не має аналогів у всьому світі. Відчути, побачити та насолодитися цим можна буцімто перебуваючи практично в будь-якому місті, чи то фортеця, монастир або ж якесь історичне місце на території Румунії. Унікальна спадщина відзначена об'єктами, які входять до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Від впливів римської та дакійської епохи до взаємодії з візантійською та слов'янською культурою у Середньовіччі – Румунія представляє собою унікальне поєднання захоплюючих елементів [4].

Неабиякими та живописними свідченнями даної унікальності є розписані монастирі Північної Молдови, церкви Марамурешу, фортеця Сігішоара, стародавні дакійські фортеці в горах Орештьє, укріплені церкви

саксонської Трансільванії, а також неперевершений природний артефакт – дельта Дунаю на півночі Добруджі, яка є біосферним заповідником [4].

Багата спадщина культурних цінностей національного та міжнародного інтересу, репрезентативні твори румунського генія, зосереджені на цих землях, ілюструються в виставках та колекціях деяких сучасних та видатних музейних підрозділів, які приваблюють все більше відвідувачів з країни, з-за кордону, а також особистості з різних сфер діяльності та з усіх куточків світу [2].

Серед справжніх святилищ духу ми згадуємо:

- Національний музей Буковини та Етнографічний музей у Сучаві,
- Галерею видатних осіб та Художній музей «Іон Ірімеску» у Фелтічень,
- Музей води Фелтічень та Музей ім. народної техніки Буковини в Редеуці,
- Музей Лемнулуй з Кимпулунг Молдовенеск,
- Етнографічний музей з Гура Гуморулуй,
- Мисливський музей та етнографічний музей із Ватра Дорней,
- Будинки та меморіально-документальні фонди «Симеон Флореа Маріан» із Сучави, «Ніколай Лабіш» з Маліні, «Чіпріан Порумбеску» — у Ступці, сьогодні Чіпріан Порумбеску,
- Будинок-музей Солка, колекції «Корнел Чьорней» - Сучава, «Іон Тугуй» — поле Молдовенеск тощо [2].

«Сучава колись була столицею Молдавського князівства і зараз є головним та найбільшим містом Південної Буковини» [19].

Сучавський повіт - це край легенд, батьківщина стародавньої цивілізації, відомої як Буковина, місце, де історія присутня на землі, просякнутій славою. Однією з основних особливостей цієї території є факт що на невеликій площі є велика кількість туристичних атракцій, є умови для занять зимовими видами спорту, для риболовлі та полювання, але особливо для відпочинку та рекреації [2].

Рисунок 3. Карта Сучавського повіту

Гори Сучавського повіту мають особливий потенціал, оскільки вони різноманітні та мальовничі. Дорога, що проходить через гірський масив Каліман (пік Петросу), масиви Гіумаслау та Рарау. Чудові краєвиди відкриваються з ущелин річок Бистриці, Молдови та Сучави, вируючі води, що розбиваються об скелі в руслах [2].

Об'єкти туристичного інтересу в Сучавському повіті: Сучавська княжа цитадель, монастир Св. Іоанна Замка, церква Св. Дмитрія та церква Мірулі. Буковинський національний музей з цінними археологічними та історичними експонатами. Територію Дорней можна вважати одним із найкрасивіших поєднань між природою та людським творінням, природними заповідниками, включаючи віковий ліс із Слатіоари, з якого відкривається чудовий вид на природу, що розкривається, розписні пам'ятники, включені ЮНЕСКО до шедеврів мистецтва світ. Серед цих пам'яток виділяється Воронецький монастир (1488 р.). На невеликій відстані один від одного розташовані православні монастирі: Гумор (1530), Молдовиця (1532), Сучевіца (1584), які

відвідують любителі мистецтва та культури. Є також монастирі Драгомирна (1609 р.), кам'яна вишивка, Путна (1469 р.), побудована воєводою Стефаном Великим, яка приховує його гробницю. Інші монастирі великої історичної та релігійної цінності - Стенішоара, Слатіна та Побота. Особливе місце займало село Маргінея, де майстерні гончарі виготовляють знамениту чорну кераміку, відому на весь світ.

Буковинські землі – це сторінки історії, давні традиції та звичаї, унікальні пам'ятки та специфічні ремесла, середньовічні засновники, що свідчать про духовну та історичну неперевершеність мешканців цих земель. По всій довжині ця територія всяєна церквами та монастирями, відомими своїми зовнішніми та внутрішніми розписами, унікальними будівлями у світі.

Майже всі монастирі були побудовані в 15-16 століттях під час правління воєвод Штефана чел Маре та Петру Рареша. Кожна з них має домінуючий колір («Воронець блакитний», «Сучевіца зелений» тощо) і представляє унікальні сцени через свою графічну композицію, сцени, які зображують важливі релігійні сцени або які відображають моменти європейської історії (Завоювання Константинополя на Гуморі, Буття у Воронець, Шкала чеснот у Гуморі та ін.). Культурний туризм у Румунії, як правило, має релігійний характер, практикується здебільшого іноземними туристами, яких приваблює краса та культурно-історичний зміст туристичних атракцій (монастирів, церков, музеїв тощо). Цей вид туризму має інформаційну сторону, туристів спонукає ідея пізнання та пізнання нового про ці місця[2].

2.3. Тематичні екскурсійні тури в Чернівецькій області та Румунії.

Тематичні екскурсійні тури у м. Чернівці та Чернівецькій області явище доволі рідкісне. В основному містом проводять оглядові екскурсії, екскурсії для дітей з особливим текстом адаптованим під цільову аудиторію. Основну популярність у Чернівцях мають тематичні екскурсії пов'язані з життям та

творчістю відомих музикантів, літераторів, громадських діячів часів імперії Габсбургів.

Наразі туристам цікаві тематичні тури на 1-2 дні з виїздом з найближчого до них обласного центра. Огляд пропозицій на ринку екскурсійних послуг дозволяє згрупувати тури у наступну таблицю.

Доступні екскурсійні тури по Чернівецькій області (або в комплексі з іншими областями) подані в таблиці:

Таблиця 1. Екскурсійні тури по Чернівецькій області

Назва туру	Туристична компанія	Загальні характеристики
«Чернівці, Кам'янець-Подільський і Хотин»	ТО «Відвідай»	Тривалість 2 дні Виїзд зі Львова/Івано-Франківська Ціна – 1545 грн.
«Кам'янець-Подільський, Чернівці + Бакота»	ТО «Відвідай»	Тривалість 3 дні Виїзд зі Львова/Івано-Франківська Ціна – 2295 грн.
«ХОТИН + КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ»	Чернівецьке екскурсійне бюро	Тривалість 1 день Виїзд з Чернівців Ціна – 455 грн.
«Новорічний Кам'янець-Подільський мікс + Чернівці!»	ТО «Навігатор Україна»	Тривалість 3 дні Виїзд з Києва/Полтави/Харкова Ціна — 5300 грн.
«Бакота, Кам'янець-Подільський, Хотин»	ТО «ТурБаза»	Тривалість 2 дні Виїзд зі Львова Ціна — 1545 грн.
«Подільські мандри»	ТО «ТурБаза»	Тривалість 3 дні Виїзд з Києва Ціна — 3950 грн.

Приклади доступних екскурсійних тури до Румунії (Сучавський повіт) подані в таблиці:

Таблиця 2. Екскурсійні тури до Сучавського повіту

Назва туру	Туристична компанія	Загальні характеристики
«Румунія: Сучава, Драгомирна, Воронець»	Чернівецьке екскурсійне бюро	Тривалість 1 день Виїзд з Чернівців Ціна – 790 грн.
«Румунія — Південна Буковина»	Чернівецьке екскурсійне бюро	Тривалість 1 день Виїзд з Чернівців Ціна – 790 грн.
«Румунія — країна даків»	Тур-клуб «Бідняжка»	Тривалість 3 дні Виїзд 3 Вінниці/Хмельницького /Чернівців Ціна – 4169 грн.

Після аналізу доступних екскурсійних турів по Чернівецькій області виявилось, що їхні можливості є обмеженими, а структура пропозицій в основному однотипна. Багато існуючих турів пропонують подібні маршрути та програми, не надаючи різноманіття екскурсійного продукту.

Зокрема, при вивченні турів до Сучавського повіту виявилось, що доступні варіанти також досить обмежені, а більшість з них фокусуються на шопінгових аспектах, не надаючи достатньої уваги екскурсійним програмам. Це обмеження не надає можливості туристам докладно вивчати історію, культуру та природні краси регіону.

У зв'язку з цим виникає потреба у створенні тематичного екскурсійного туру з об'єднанням даних територій – Чернівецької області та Сучавського повіту.

Висновки до розділу:

Аналіз екскурсійного потенціалу Чернівецької області та Румунії (Сучавського повіту) вказує на різноманітність об'єктів та великий

культурний багаж, який може бути вигідно використаний для приваблення туристів.

Також, зазначається, що кількість доступних турів є обмеженою, що не задовольняє повністю потреби споживачів. Тому, є необхідність створення турів, спрямованих на збагачення екскурсійного досвіду кожного відвідувача, і використання потенціалу, який надається унікальними культурними та історичними пам'ятками області та повіту. Такий підхід сприятиме підвищенню привабливості регіонів для туристів та сприяє сталому розвитку туристичної індустрії.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ТУРУ: «ШТЕФАН III ВЕЛИКИЙ: КУЛЬТУРНЕ ТА ІСТОРИЧНЕ НАДБАННЯ»

3.1 Програма туру

1-й день	<p>09:00 – збір групи на Театральній площі. Переїзд до м. Хотин.</p> <p>10:15 – екскурсія Хотинською фортецею.</p> <p>11:30 – переїзд до с. Валя Кузьмина.</p> <p>12:40 – огляд дубу Штефана III Великого.</p> <p>13:20 – переїзд до м. Сучава.</p> <p>15:00 – прибуття до м. Сучава. Розміщення в готелі «Continental Suceava» 3*. Обід в ресторані готелю.</p> <p>16:30 – трансфер до Тронної фортеці.</p> <p>16:40 – екскурсія Тронною фортецею.</p> <p>17:30 – вільний час (шопінг/вечеря). Ночівля.</p>
2-й день	<p>08:00 – сніданок. Виселення з готелю.</p> <p>08:30 – переїзд до с. Воронець.</p> <p>09:30 – екскурсія Воронецьким монастирем.</p> <p>10:30 – переїзд до с. Сучевіца.</p> <p>11:40 – екскурсія монастирем Сучевіца.</p> <p>12:40 – переїзд до с. Путна.</p> <p>13:20 – екскурсія монастирем Путна.</p> <p>14:20 – переїзд до м. Радівці.</p> <p>15:00 – зупинка в м. Радівці. Обід в «Restaurant Național».</p> <p>16:30 – переїзд до м. Чернівці.</p> <p>19:00 – прибуття до м. Чернівці.</p>

3.2 Картосхема маршруту.

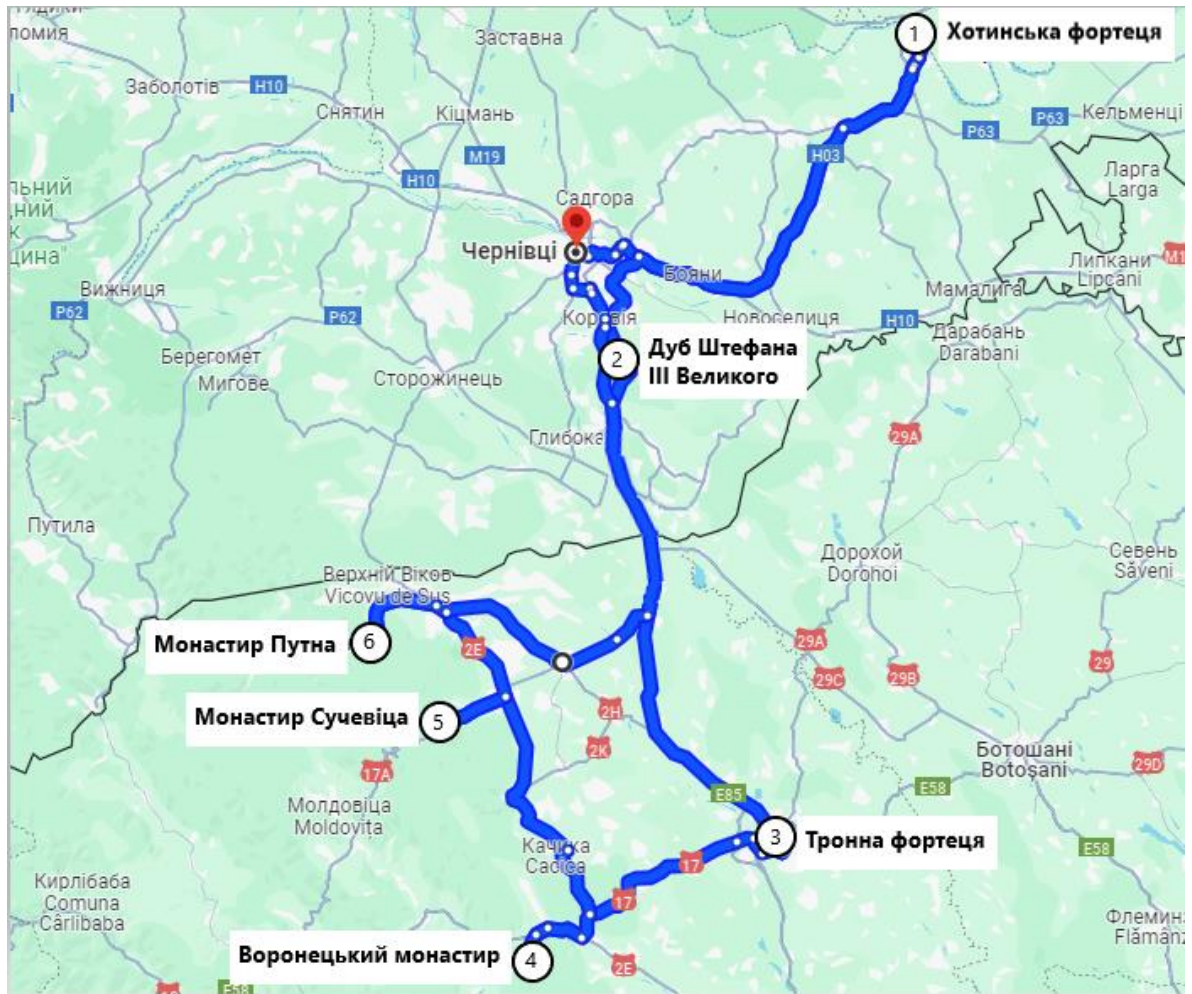

Рисунок 4. Картосхема маршруту

Умовні позначення:

 - шлях маршруту (автотранспорт);

 - туристичні об'єкти на маршруті;

 - початок та кінець маршруту.

3.3 Схема туристичного маршруту.

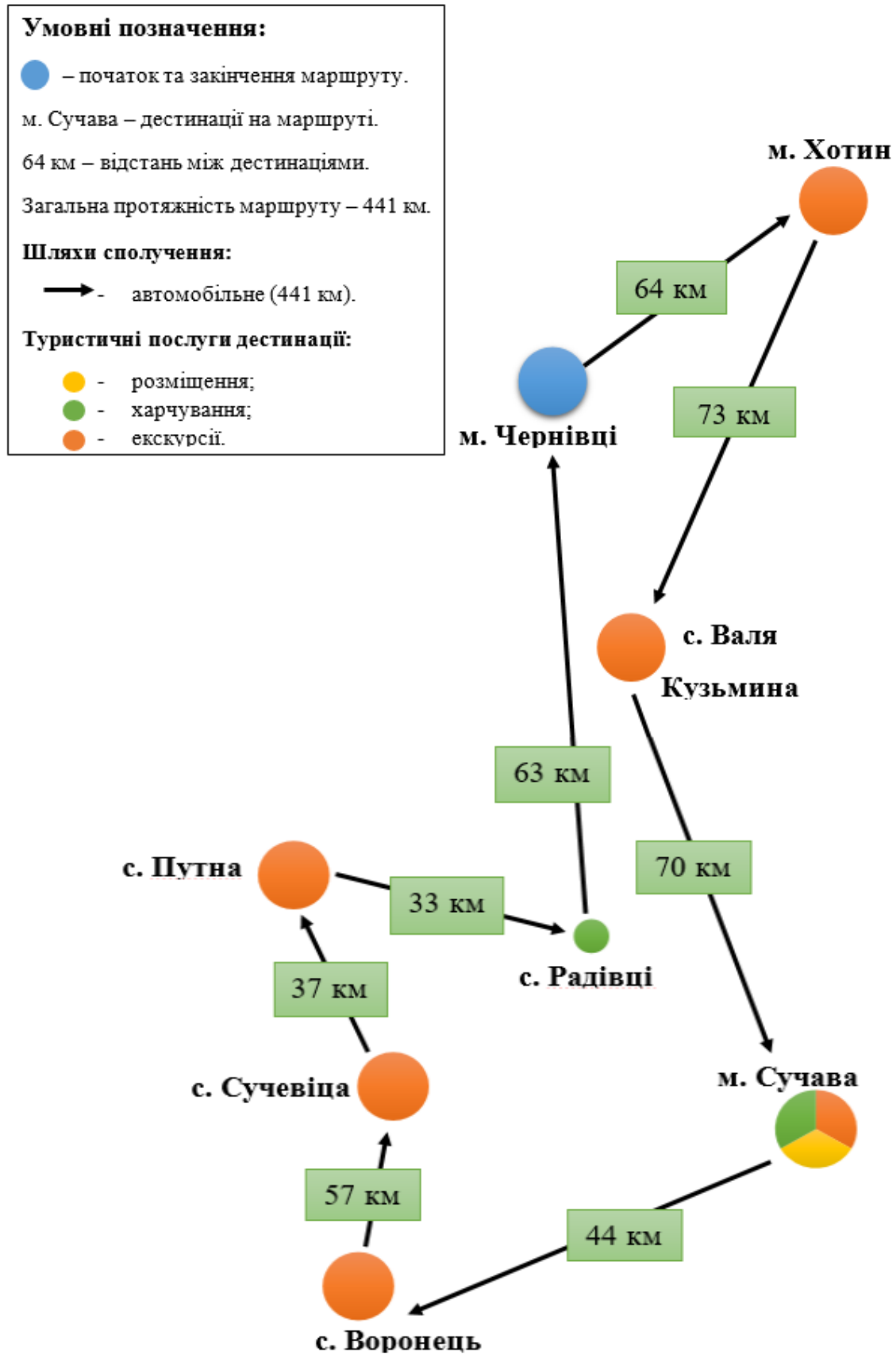

Рисунок 5. Схема маршруту

3.4 Паспорти об'єктів.

Картка об'єкта №1

1. Хотинська фортеця.
2. Адреса: вул. Фортечна 1а, м. Хотин, Чернівецька обл., Україна.
3. На подвір'ї замку збереглася багатовікова кам'яна криниця, глибиною 65 м. Стіну фортеці прикрашають чотири вежі. За

Рисунок 6. Хотинська фортеця

- наказом Данила Галицького, почалося будівництво кам'яної фортеці у середині XIII ст. У XV столітті, фортеця набуває нинішнього вигляду.
4. Ймовірний час виникнення поселення можна визначити на X століття. Попередньо, на цьому місці існував дерев'яний форт, який був побудований ще за часів Володимира Великого. З початком XIV століття, Хотинська фортеця потрапляє під контроль Молдавського князівства. Стефан Великий, князь Молдови, проводить модернізацію фортеці, зробивши її більш неприступною. Рік 1538 відзначає важливий етап у історії замку, коли під тиском польських військ під командуванням Сигізмунда I Старшого мешканці фортеці, втративши частину стіни, були змушені здатися. Протягом періоду з 1711 по 1718 рік відбулася фаза реконструкції Хотинської фортеці під керівництвом султана Ахмеда III. «З 1918 по 1944 рр. Хотинська фортеця перебуває під опікою румунських королів, але це триває до того моменту, поки Хотин остаточно не входить до складу УРСР. В 2000 році згідно указу Кабінету Міністрів України Хотинський замок отримує статус державного заповідника. А в 2007 році Хотинська фортеці входить в список «Семи чудес України»» [23].
  5. Об'єкт добре зберегся та доступний для огляду.
  6. Історична, архітектурна.
  7. [22], [23].

Картка об'єкта №2

1. Дуб Штефана III Великого.
2. Адреса: с. Валя Кузьмина, Чернівецька обл., Україна.
3. «Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Площа пам'ятки природи 0,05 га. Перебуває у віданні Валякузьминського лісництва (кв. 7) Чернівецького держлісгоспу. Статус надано для збереження вікового дерева дуба скельного. Обхват понад 5 м, висота понад 25 м, вік більше 500 років» [8].
4. Це старовинне дерево, якому вже понад 500 років, і, за легендою, воєвода Молдови Штефан Великий посадив його після видатної перемоги над армією короля Яна Ольбрехта.
5. Стан об'єкта хороший. Розташований в лісі.
6. Історична, природознавча.
7. [8], [9].

Рисунок 7. Дуб Штефана III Великого

Картка об'єкта №3

1. Тронна фортеця.
2. Адреса: Aleea Cetății, Suceava, Румунія.
3. У XIV столітті правитель Молдавії Петро Перший Мушат заснував цю фортецю. Оборонні вежі встановлені на кутах фортеці, а додатковий захист забезпечував рів

Рисунок 8. Тронна фортеця

- завширшки 10 метрів, який оточував споруду по всьому периметру.
4. Протягом значного періоду Сучава виступала столицею Молдавії, і дана цитадель в цей період не лише виконувала роль резиденції, але й служила місцем для коронації правителів. Протягом понад двох століть Тронна фортеця мирно відбивала всі облоги. Лише біля середини XVI століття об'єднана армія Польщі та Османської імперії змогла завоювати фортецю, яка раніше вважалася неприступною. У 1675 році фортеця постраждала від руйнівного вторгнення Дмитра Кантакузіна, який знищив місто біля форту, а те, що залишилося – підірвав. Кілька років потому землетрус ще більше погіршив ситуацію. До наших днів відновили тільки певні частини фортеці, а процес реставрації триває й досі. Туристи, які відвідують фортецю, можуть помітити на її стінах білі лінії, які вказують, яка частина кладки є оригінальною, а яка була відновлена.
5. Об'єкт частково збережений.
6. Історична, архітектурна.
7. [20].

Картка об'єкта №4

1. Воронецький монастир (церква св. Георгія).

2. Адреса: Strada Voroneț 166, Voroneț, Румунія.

3. «Заснований у 1488 році монастир Воронець - зразок типового монастирського будівництва в Румунії XV століття: укріплена

Рисунок 9. Воронецький монастир

зовнішня стіна, кілька келій для ченців, геральдичні мотиви внутрішнього оздоблення території та кафолікон - соборний храм з розписаними всередині і зовні стінами, готичними арками і невеликими вікнами. Оригінальні фрески збереглися в повному кольорі лише на кількох церковних стінах» [13].

4. Збудований на місці колишньої дерев'яного храму, де мешкав Данило Відлюдник. Він засновав свою келію в скелі у долині біля потоку Путна, що збережена зараз. Пізніше, вже в келії поруч із недавно зведеним монастирем Воронець, де він обіймав посаду настоятеля. Після 1775 року, коли північна частина Молдавії була анексована монархією Габсбургів, монастир став безлюдним. Громада монастиря повернулася назад в 1991 році. З того часу монахи побудували житло, каплицю та різні господарські будівлі, також, будиночок для палігримів. Включений до спадщини ЮНЕСКО у 1993 році.

5. Об'єкт добре збережений.

6. Історична, архітектурна, культово-релігійна.

7. [13].

Картка об'єкта №5

1. Монастир Сучевіца.
2. Адреса: DN17A 169, Sucevița, Румунія.
3. Збудований наприкінці 16 ст.

Комплекс оточили могутні стіни та вежі, що мали захищати територію від ворогів. На кожному куті стін розташована оборонна башта. Зараз один з елементів комплексу

Рисунок 10. Монастир Сучевіца

функціонує як музей, де представлено значну колекцію предметів історії і мистецтва. Загальні розміри обителі становлять 100 на 104 метри. Стіни мають товщину 3 метри та висоту 6 метрів.

«Стіни укріплені контрфорсами, валами і значних розмірів вежами. Вузькі бійниці у верхній частині стін показують, що оборонні функції монастиря таки були затребувані. Восьмикутні вежі, що підносяться в трьох кутах, мають від двох до п'яти рівнів» [14].

4. Був збудований для того, щоб стати усипальницею. Він є символом сім'ї Мовіле – видатної молдавської родини. Створення обителі починається вже після 1583 р. Існує таке припущення, що один з братів, Єремія Мовіле, фінансував розпис цього храму. Він правив Молдовою в період з 1595 року по 1606 рік.
5. Об'єкт добре збережений.
6. Історична, архітектурна, культово-релігійна.
7. [14].

Картка об'єкта №6

1. Монастир Путна (Путнянський монастир).

2. Адреса: Str. Principală nr. 201, Putna, Румунія.

3. У 1466 році Штефан III Великий, взяв на себе ініціативу заснувати монастир у Путні. Основний храм комплексу – Успенський собор – був

Рисунок 11. Монастир Путна

побудований у XVI столітті та піддавався реконструкції у середині XVII століття. Ця церква відзначається типовим молдавським стилем з елементами готики. Зазвичай молдавські храми відрізняються зовнішньою та внутрішньою фресковою розпискою. На жаль, Успенський собор втратив свої фрески і в середині, і ззовні.

4. «Від часів заснування монастиря у Путні залишилася лише казначейська вежа (1481 р.), решта будівель з'явилася пізніше. Вхідна башта називається баштою Костянтина Емінеску – великий румунський поет прожив кілька днів у цій башті у 1871 році. Він назвав монастир в Путні Єрусалимом румунського народу. Башту збудували у 1757 році. В Успенському соборі поховано Штефана III Великого та членів його родини, зокрема двох дружин (другу та третю). Крім того тут лежать ще два господаря – Богдан III Сліпий та Штефан IV Молодий (Штефаніце). Але над популярним об'єктом монастир робить саме могила чел Маре» [16].

5. Об'єкт добре збережений.

6. Історична, архітектурна, культово-релігійна.

7. [15], [16].

3.5 Текст супроводжуючого.

Доброго дня, шановні туристи!

Мене звати Надія, і я буду супроводжувати Вас протягом усієї подорожі. Маршрут нашого туру буде проходити Буковиною – історико-географічним регіоном, що знаходиться на українсько-румунській етнографічній прикордонній території. Зараз це територія розділена між Україною і Румунією – відповідно, як Північна та Південна Буковина.

Тематика нашого туру «Штефан III Великий: культурне та історичне надбання», тому спочатку варто дізнатися, хто ж ця людина.

Штефан III Великий визнаний одним із видатних правителів Молдавського князівства, правління якого тривало 47 років. Із зміцненням влади Штефан III успішно протистояв могутнім противникам, таким як Османська імперія, Угорщина і Польща. Під час написання його біографії Молдавське князівство стало важливою політичною силою у Східній Європі. Його постать стала однією із найбільш популярних і найулюбленіших образів молдавського фольклору та літератури.

Точно не відомо коли та де народився Штефан III Великий, проте історики вказують, що ймовірно він народився між 1433 і 1440 роками. Він належав до роду Мушатинів і був сином Богдана II, який був намісником Молдови, та Марії Олтеї, представниці валаської шляхти. Він також був онуком молдавського воєводи Олександра I, правнуком Романа I та праправнуком Богдана I. Після того, як батька було вбито його ж братом, Штефан переховувався в Угорщині. За допомоги Волоського намісника Влада Дракули він повернувся на трон свого батька у Сучаві у 1457 році.

Протягом свого першого етапу правління (1457 – 1473 рр.) Штефан III здійснив ряд заходів для укріплення своєї влади. Він працював над зменшенням васальної залежності Молдавії від Польщі та регулярно виплачував данину Османській імперії. Додатково, він надав привілеї купцям з Брашова та Львова. Провівши реформи в армії, він створив як регулярні, так і нерегулярні війська та впровадив гармати. Захопивши Кілію (1462 – 1465

рр.), Штефан виборов перемоги над угорським правителем Матвієм I при Баї (1467 р.) та ханом Ахматом близько Липника (1470 р.). Крім того, він відновив існуючі фортеці та виготовив нові в Хотині, Оргеїві, Кілії, Білгороді, Сороках та Романі.

У другому етапі свого управління (1473 – 1486 рр.) Штефан III активно стикається з Османською імперією. Він проявляє зусилля у формуванні антиосманської коаліції, в яку входять Венеція, Угорщина, Ак-Коюнлу, Феодоро, Московія, Богемія і Польща. Відмовляючись від сплати данини султану Мехмеду II у 1473 році, він відкидає васальне підпорядкування валаському воєводі Раду III. Хоча він розгромляє османське військо під Васлуєю в 1475 році, втрачає перемогу близько Резбоєні у 1476 році, що примушує його знову виплачувати данину. Внаслідок цього він втрачає Білгород та Кілію у 1484 році. Спроби повернути їх, вступивши до васальницьких відносин із Казимиром IV у 1485 році, залишаються невдалими. У 1486 році Штефан III укладає мир із Османами, визнаючи їхні права на узбережжя Дунаю, а сам стає їхнім данником.

У третьому етапі свого правління (1486 – 1504 рр.) Штефан III визнав свою васальну залежність від угорського короля у 1489 році, отримавши значні території в Трансильванії. Він покращив відносини з Волощиною, уклавши союз через Москву з Кримським ханством. Після того, як поборов польське військо в Козмінському лісі у 1497 році, у 1499 році підписав мир з Польщею та повернув Покуття у 1501 році.

Засновавши 44 православні монастирі у Молдові, Трансильванії, Валахії і також на Афоні, Штефан III сприяв розцвіту літератури і мистецтва, орієнтованих на слов'янську мову. Він вступив у шлюб тричі: з київською княгинею Євдокією (1463 – 1467 рр.), феодорською княгинею Марією (1472 – 1477 рр.) та валаською княгинею Марією. Штефан III помер 2 липня 1504 року у Сучаві та був похований у монастирі, який він заснував – Путнянському. Визнаний національним героєм Румунії та Молдови, він також увійшов у

волоський фольклор. Став святим за рішенням Румунської православної церкви у 2002 році. Відомий також як "Великий" (рум. «cel Mare»).

Тепер ми прибули до Хотинської фортеці, і як зазначалося раніше Штефан III Великий займався покращенням її укріплення. Зараз Вам проведуть екскурсію фортецею, ви дізнаєтеся більше інформації про цей об'єкт, і ми вирушимо далі.

(Оглядова екскурсія Хотинською фортецею з екскурсоводом з самого державного історико-архітектурного заповідника).

Наступним об'єктом на нашому маршруті є дуб Штефана III Великого.

Дерево історії, яке пережило понад пів тисячоліття та, за легендою, він був висаджений Штефаном Великим, росте у Валя-Кузьмінському лісі.

Для місцевих жителів, переважно тих, хто розмовляє румунською, цей дуб є справжньою святинею. За легендою, це дерево було висаджене Штефаном після визначної перемоги над польсько-литовським військом під керівництвом короля Яна Ольбрахта.

Ян I Ольбрахт мав плани встановити свого брата Сигізмунда на молдовський трон, розглядаючи Молдову як зручний військовий пункт для майбутніх конфліктів з Туреччиною. Польська армія налічувала близько 60-80 тисяч чоловік, включаючи від 5 до 10 тисяч шляхти з Речі Посполитої і Великого князівства Литовського. Спочатку все виглядало непогано: вірні Ольбрахта оточили фортецю в Сучаві, де ховався Штефан Великий. Будучи в облозі 4 місяці, вони не досягли поставленої мети. В таборі поляків розпочалося поширення хвороб. Під час відступу війська Яна Ольбрахта через гори в напрямку своїх домів, Штефан III з своїм військом напав на них біля лісу, що належав боярину Козьмину. 5000 добре озброєних військових враз потрапили в пастку.

Згідно з розповідями, молдаване, більшість з яких навіть не володіли латами – зброєю, розпочали вирубувати дерева в лісі та кидати їх на противників. Це розділило польське військо на невеличкі частини, що дозволило їм знищити противника. Ті, хто вижив, тікали за річку Прут до

Львова. Інші загинули чи потрапили до полону. Невдовзі після битви, Штефан III велів очистити та посадити діброву. З усіх дубів, що були посаджені, здається, лишився тільки один, який тепер має ім'я правителя Молдови.

Наший наступний об'єкт, що пов'язаний з Штефаном III Великим, знаходиться на території іншої країни – Румунії. Тому, спочатку потрібно перетнути кордон, а потім вирушимо до м. Сучава.

Ми прибули до Сучави. Зараз буде поселення до готелю, і ви матимете час для обіду в ресторані готелю. Зустрічаємося о 16:30 і вирушаємо на екскурсію до Тронної фортеці.

Ми прибули до захисної цитаделі, що розташована на пагорбі поруч із Сучавою. Історично важлива фортеця належить до видатних зразків старовинних оборонних споруджень і залишається однією з небагатьох, що збереглися в країні.

У XIV столітті правитель Молдавії Петро Перший Мушат заснував цю фортецю, яка на той момент була потужним об'єктом оборони. Крім того, її будівництво вимагало значних витрат, оцінюваних у 3000 срібних, на той час це була велика сума.

Висококваліфікованими архітекторами була створена масивна оборонна структура прямокутної форми, з довжиною стін у 40 та 36 метрів відповідно та товщиною два метри.

Оборонні вежі встановлені на кутах фортеці, а додатковий захист забезпечував рів завширшки 10 метрів, який оточував споруду по всьому периметру. Протягом значного періоду Сучава виступала столицею Молдавії, і дана цитадель в цей період не лише виконувала роль резиденції, але й служила місцем для коронації правителів.

Недалеко від фортеці можна помітити пам'ятник, що встановлений на честь Штефана III, завдяки якому фортеця здобула своє найважливіше стратегічне значення. Саме Штефан III Великий внесенням значних змін та покращень зробив фортецю майже недоступною для ворогів. Протягом понад двох століть Тронна фортеця мирно відбивала всі облоги.

До того ж, за часів Штефана в фортеці провели доповнення в стурктурі, що значно покращили умови життя її жителів: абсолютно нові приміщення, додаткові господарські споруди, казарми для солдатів, приміщення для дружини правителя та його власне, ба більше, склад для зберігання пороху були зведені.

Лише біля середини XVI століття об'єднана армія Польщі та Османської імперії змогла завоювати фортецю, яка раніше вважалася неприступною. Невдовзі після цього, щоб зруйнувати фортецю, її підпалили, і столицю перемістили в Ясси – менш оборонне місто.

У 1675 році фортеця постраждала від руйнівного вторгнення Дмитра Кантакузіна, який знищив місто біля форту, а те, що залишилося – підірвав. Кілька років потому землетрус ще більше погіршив ситуацію.

До наших днів відновили тільки певні частини фортеці, а процес реставрації триває й досі. Туристи, які відвідують фортецю, можуть помітити на її стінах білі лінії, які вказують, яка частина кладки є оригінальною, а яка була відновлена.

Хоч вона є частково знищеною, то все одно залишає неперевершене враження після огляду.

(Повернення до готелю, після чого туристи мають вільний час. Можна порадити піти на шопінг, відвідати заклади з національною кухнею тощо. Наступного дня, зустріч о 08:30, до того сніданок та виселення з номерів).

Зараз ми вирушаємо до Вороніцького монастиря.

Цей монастир в Карпатах часто називають "Східною Сікстинською капелою" у більшості путівників через його унікальні фрески, що прикрашають як внутрішні, так і зовнішні стіни обителі. Однак особливість цих розписів полягає також у їхньому унікальному синьому кольорі фону, виробництво якого залишається загадкою до цього часу. Хоча відомо, що для його створення використовувалася товчена ляпіс-лазур, механізм цього процесу залишається нерозгаданим. У Румунії навіть є термін «вороніцька

синь» для опису цього унікального відтінку, поруч з «тіціанівським червоним» та «Зеленим Веронезе». Усі вони – по-своєму унікальні.

На жаль, через погані природні умови (дощ, сніг, вітер), певні частини розпису погано збереглися, або зовсім зникли. Проте слід особливу увагу приділити вівтарній (західній зовнішній) частині храму, де розташований вражаючий розпис "Страшний суд" - це настільки захоплююче видовище, що всі інші деталі відходять на другий план.

По давній румунській хроніці, яку написав Йон Некульче (1672 – 1745 рр.), монастир у Воронці був заснований Штефаном III Великим у 1488 році. За іншими даними, в період 1447 – 1450 років, коли були створені фрески на місці, де раніше стояла дерев'яна келія Даниїла Пустельника.

За легендою, під час війни з Османською імперією Штефан III Великий, звернувся за порадою до Даниїла Затворника, до його скиту у Воронці. Він порадив, що треба йти сміливо в бій. Після того, як він переміг, зобов'язаний був збудувати монастир, який буде приурочений Святому Георгію. Над входом до церкви розташований напис подяки. Монастир включає костел, 3 апсиди, пронаос і наос з вежею.

Молдавський Митрополит Григорій Ровця у 1547 році, прикріпив екзонартекс до західної частини церкви та зовні пофарбував її стіни. У межах монастиря розташовані надгробки, віддані пам'яті святого Григорія Ровця, Даниїла Відлюдника та інших. Воронець славився школою каліграфії, там монахи, священики, ченці отримували освіту в читанні, письмі та перекладі релігійних текстів. Після 1775 року, коли північна частина Молдавії була анексована монархією Габсбургів, монастир став безлюдним. Громада монастиря повернулася назад в 1991 році. З того часу монахи побудували житло, каплицю та різні господарські будівлю, також, будиночок для палігримів. Включений до спадщини ЮНЕСКО у 1993 році.

(Надаємо час для фотографування, додаткового огляду та вирушаємо до наступного об'єкту).

Слідуючим об'єктом на нашому маршруті буде монастир Сучевіца.

Монастир, що розташований в селі Сучевіца, входить до категорії виняткових об'єктів. Його архітектура, яка поєднує візантійські елементи та елементи готики, і також декор із зображеннями, характерними для розписаних церков сусідньої Молдови, зачаровує. Монастир, який внутрішньо і зовні прикрашений мистецькими розписами, має велику цінність, оскільки зображує сцени з Старого і Нового Завітів.

Відповідно до місцевих легенд, колись сюди завітала жінка похилого віку, яка мала намір спокутуватися в своїх гріхах. З цією метою, вона привезла з собою багато каменю, щоб почати будівництво великого храму. Однак, якщо врахувати історичні факти, монастир було споруджено на місці старовинної дерев'яної церкви. Це було здійснено дядьком Петра Могили, митрополитом Георгієм Могилою, у 1581 році, та було підтверджено офіційним дозволом воєводи Петру аль Чіопула в 1582 році.

Комплекс оточили могутні стіни та вежі, що мали захищати територію від ворогів. На кожному куті стін розташована оборонна башта. Зараз один з елементів комплексу функціонує як музей, де представлено значну колекцію предметів історії і мистецтва. Загальні розміри обителі становлять 100 на 104 метри. Стіни мають товщину 3 метри та висоту 6 метрів.

Воскресенська церква – це основний прикраса монастиря, яку спорудили у 1586 році. Її покрили розписами як всередині, так і ззовні, що створені в стилі візантійської та готичної архітектури. Майстерне виконання розписів настільки вишукане, що дозволяє роздивлятися сюжети годинами, при цьому здається, ніби завжди можна відкрити щось нове, якщо ретельно розглядати кожен елемент.

Не без причини стверджують, що красу найкраще роздивлятися здалеку, що дозволяє помітити кожен дрібну деталь. Таким чином, багато туристів, вивчивши монастир зсередини, вирушають на найвищий пагорб поруч, звідки відкривається захоплюючий вид на монастир. Вежі, стіни, церква, все це на тлі надзвичайно мальовничих гір, створює особливе враження – атмосфера спокою, гармонії і краси переповнює оточуючий простір.

На околиці монастиря розташований цвинтар, де знаходяться дзвіниця і ще один храм, що збудований у молдавському стилі.

Загалом, більша частка подорожуючих визнає даний монастир найкрасивішим і найвражаючим серед усіх подібних монастирів з фресками в Румунії [12].

Сучевіцький монастир увійшов до списку ЮНЕСКО у 2010 році.

Далі вирушаємо до монастиря, що знаходиться у с. Путна.

Село Путна прихильно вітає безліч туристів, приваблюючи їх завдяки своєму видатному монастирю, що стоїть як символ визначного колись Молдавського князівства. Тут похований Штефан III Великий і його родина. Незважаючи на те, що монастир не внесено до списку ЮНЕСКО через відсутність збережених фресок, він продовжує привертати увагу та залишається важливим історичним місцем.

Штефан III Великий мудро обрав місце для заснування монастиря у Путні, враховуючи, що його духовний вчитель, Данило Відлюдник, мешкав неподалік у печері. До речі, дана печера ще існує, ставши відомим об'єктом для туристів, і знаходиться на відстані двох кілометрів на південний схід від монастиря.

Введенська церква є додатковим визначним елементом, що існував в Путні під створення монастиря. Найстаріший дерев'яний храм в Румунії це Введенська церква, що представляє собою храмову споруду у стилі хатньої архітектури. Споруджено у 1346 році, а згідно іншим відомостям в 1353 році, коли правителем був Драган Вода.

«З моменту створення монастиря лише казначейська башта залишається як оригінальна структура, а інші будівлі з'явилися дещо згодом. Румунський поет Костянтин Емінеску перебував в цій башті протягом кількох днів в 1871 році, і тому вхідну башту тепер часто називають на його честь. Її було збудовано у 1757 році, та названо «Єрусалимом румунського народу» [16].

У XVI столітті був споруджений Успенський собор, основна церква монастиря, але він зазнав значних змін і отримав сучасний вигляд під час

перебудови в 1653-1662 роках. Цей храм представляє собою типову споруду в молдавському стилі.

«Тут поховано Стефана III Великого та членів його родини, зокрема двох дружин (другу та третю). Крім того тут лежать ще два господаря – Богдан III Сліпий та Стефан IV Молодий (Стефаніце). Але над популярним об'єктом монастир робить саме могила чел Маре» [16].

(Надаємо час для фотографування, додаткового огляду та вирушаємо до м. Радівці, де туристи пообідають. Після чого, відправляємося до Чернівців).

Ось і завершилася наша подорож найвідомішими пам'ятками, що пов'язані з такою визначною постаттю – Стефаном III Великим. Сподіваюся, що вона Вам сподобалася, і ви дізналися багато нового, корисного та цікавого. Велике спасибі Вам за увагу! Хороших Вам вражень! До нових зустрічей!

3.6 Калькуляція туру.

КАЛЬКУЛЯЦІЯ

вартості туру «Штефан III Великий: культурне та історичне надбання»

(в розрахунку на одну людину)

№ п/п	Статті витрат	Для однієї особи
1	Обслуговування Готель:DBL, TWIN, SNGL Харчування: Екскурсії:	1034 ₴ - 400 ₴
2	Проїзд(авто)	1952 ₴
3	Внутрішній трансфер	Входить у вартість
4	Вартість туру для супроводжуючого	252 ₴
5	Страхування	400 ₴
6	Розрахунки з банком (1%)	38 ₴
7	Комісійним агентам (10 %)	379 ₴
8	Непередбачені витрати (5 %)	189 ₴
9	Плановий прибуток туристичної фірми (20%)	757 ₴
10	Вартість туру	5401 ₴

Висновки до розділу:

У результаті розробки програми туру, картосхем, карток об'єктів, тексту супроводжуючого та калькуляції, було створено. Програма туру, картосхеми, дадуть туристам загальний опис туру. Супровідний текст допомагає підкреслити особливості та історію кожного об'єкта, роблячи подорож більш насиченою та освітньою.

Беручи до уваги, те, що тематичних екскурсійних турів невелика кількість на досліджуваній території, в підсумку, створений даний тур, що може задовольнити пізнавальні потреби туристів.

ВИСНОВКИ:

Наявність широкого та різноманітного вибору турів гарантує, що кожен подорожуючий зможе знайти оптимальний варіант, відповідний своїм індивідуальним побажанням і можливостям. Варіативність турів створює комфортні умови для туристів різних категорій, щоб вони могли насолоджуватися найвдалішими та цікавими подорожами. Такий підхід підсилює привабливість програми та сприяє задоволенню потреб всіх, хто вирішує взяти участь у подорожах.

Аналізуючи туристичний та екскурсійний потенціал Чернівецької області та Сучавського повіту Румунії, можна визначити їх вражаючу різноманітність об'єктів та привабливість для подорожуючих. Чернівецька область, насичена культурними та історичними пам'ятками, а також природною красою, надає туристам можливість поглибити своє знайомство з українською та європейською спадщиною. Сучавський повіт Румунії, з своєю аутентичною архітектурою та глибокими історичними коріннями, створює унікальний туристичний досвід.

Від вивчення історичних пам'яток до насолоди пейзажами, подорожі через Чернівецьку область та Сучавський повіт обіцяють незабутні враження та поглиблення знань про культурне надбання цих унікальних територій.

Слід відзначити, що, незважаючи на наявність турів на досліджуваній території, їх кількість є обмеженою, та відмічається відсутність різноманітності. Вони виявляються досить однотипними у своїй концепції та маршрутах, що обмежує можливості туристів отримати різноманітний досвід. За таких умов виникає потреба у розширенні асортименту турів, саме в тематичному аспекті для задоволення потреб та очікувань туристів. Це може збагатити туристичний досвід, та зробити Чернівецьку область та Сучавський повіт ще більш привабливими для різних категорій подорожуючих.

Отже, після аналізу туристичного та екскурсійного потенціалу Чернівецької області та Сучавського повіту; врахування обмеженості та однотипності існуючих турів, було розроблено тематичний екскурсійний тур,

спрямований на задоволення пізнавальних потреб туристів. Ключовою особою туру став Стефан III Великий, і туристи будуть мати змогу, відвідати об'єкти, що з ним пов'язані. Маршрут туру проходитиме територіями двох держав, історичним регіоном – Буковиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Bukovina: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://en.wikipedia.org/wiki/Bukovina>;
2. Potentialul Turistic Al Judetului Suceava: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://pdfcoffee.com/potentialul-turistic-al-judetului-suceava-pdf-free.html>;
3. Romania: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/herein-system/romania>;
4. Turismul cultural: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.romania.travel/ro/page/turismul-cultural>;
5. Ukraïner. Буковина: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://ukraïner.net/regions/bukovyna/?gclid=Cj0KCQiAjMKqBhCgARIsAPDgWlw78C35q9xudBJ5QE4rjd_OCPnTAj5M0qY3ARe9c3MWHhHj01HPuToaAqMqEALw_wcB;
6. Буковина: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B0>;
7. Види турів в залежності від змісту програм обслуговування: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5118906/page:10/>;
8. Дуб Штефана Третього: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%A8%D1%82%D0%B5%D1%84%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%A2%D1%80%D0%B5%D1%82%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE>;
9. Дуб Штефана чел Маре, Валя Кузьмина: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://karpaty.rocks/dub-shtefana-chel-mare-valya-kuzmyna>;
10. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: навч.-метод. посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 144 с.;
11. Любіцева О.О. Методика розробки турів: Навч. посібник. - К.: «АльтПрес», 2003. - 104 с.;

12. Монастир у румунському селі Сучевіца - один з найпрекрасніших в країні: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://feerie.com.ua/ua/node/2428>;
13. Пам'ятки Румунії. Буковина. Монастир Воронець: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://samsobi.com.ua/index.php/romania/architecture/283-monastery-voronet>;
14. Пам'ятки Румунії. Буковина. Монастир Сучевіца: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://samsobi.com.ua/index.php/romania/architecture/285-bukovyna-monastyr-suchevytsia>;
15. ПУТНА: ПОХОВАННЯ ШТЕФАНА ВЕЛИКОГО ТА НАЙСТАРІША "ХАТНЯ" ЦЕРКВА БУКОВИНИ: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://andy-travel.com.ua/putna>;
16. Румунія. Путна. Монастир Штефана Великого: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ukrainaincognita.com/zakordon/rumuniya/rumuniya-putna-monastyr-shtefana-velykogo>;
17. Скутар Т. Історико-культурні туристичні ресурси як основа розвитку пізнавального туризму в Чернівецькій області. Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 27 вер. 2016 р. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/727/>;
18. Смирнов І.Г. Логістика туризму: Навч. посіб. - К.: Знання, 2009. - 444 с.;
19. СУЧАВА: ТРОННА ФОРТЕЦЯ, РАТУША, МОНАСТИР ІВАНА СУЧАВСЬКОГО: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://andy-travel.com.ua/suceava>;
20. ТРОННА ФОРТЕЦЯ: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://anga.ua/sights/tronna_fortetsia.html;

21. ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ:
[Електронний ресурс]. - Режим доступу:

https://putyla.org.ua/2007/12/08/turistichn_resursi_chernvecko_oblast.html;

22. Хотинська фортеця – велич на березі Дністра: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://vidviday.ua/blog/khotynska-fortetsia/>;

23. Хотинська фортеця — неприступний замок з великою історією:
[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://karpaty.love/places-objects/zamky-ta-fortetsi-zahidnoi-ukrainy/61-khotynska-fortetsia.html>;